

**KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN
FACULTEIT GODGELEERDHEID**

**DE WENSELIJKHEID EN HET FUNCTIONEREN
VAN EEN BEROEPSGROEP VOOR PASTORES IN
DE GEZONDHEIDS- EN WELZIJNSZORG IN
VLAANDEREN**

Masterproef tot verkrijging van de
graad van Master in de
gespecialiseerde studies in de
godgeleerdheid en de
godsdienstwetenschappen

Promotor

Dr. Anne VANDENHOECK

door

Catherine DE RYCK

2009-2010

I

Woord vooraf

Tijdens mijn theologische opleiding aan de Katholieke Universiteit Leuven ben ik er steeds op uitgeweest met één voet in de praktijk te staan en met de andere voet in de theorie. Het was steeds een uitdaging en een verrijking om een ervaring op te doen, te mogen delen in iemands ervaring of iets te observeren en dat dan theoretisch door te denken. Anderzijds is het even leerrijk om een idee of concept te introduceren in de pastorale praktijk en dat zo te evalueren en eventueel bij te schaven. Toch heb ik dit evenwicht tussen theorie en praktijk niet altijd even makkelijk kunnen vinden. Het leek wel of elke pool op een bepaald moment aantrekkelijker was dan de andere.

Deze masterproef is te kaderen binnen diezelfde spanning en dat streven naar evenwicht. Het is door mijn eigen ervaringen binnen het ziekenhuispastoraat dat ik de noodzaak aan verduidelijking van de functie van pastores en aan ondersteuning ben beginnen aanvoelen. Daar werd het opeens wel erg concreet. Doorheen mijn pastorale stages in het ziekenhuis ervoer ik de vaagheid die er soms rond de functie van een pastor hangt, de moeilijkheid om uit te leggen wat een pastor nu eigenlijk is of doet. Ik kreeg zicht op het belang van een goede (theologische) opleiding en blijvende ondersteuning. In gesprek met andere pastores werd ik me ook bewust van de grote werkdruk in het pastoraat, van goede banden én problemen met zorginstellingen en van de kansen én moeilijkheden van de band met de kerkgemeenschap. Al deze ervaringen hebben me doen aanvoelen en inzien dat een beroepsgroep voor pastores, die deze elementen in zich opneemt, haast onontbeerlijk is geworden. Om dit te kunnen doen is er echter onderzoek nodig. Ik ben dan ook erg blij dat dit zo grondig gebeurt door de kerngroep en de adviesgroep, die het initiatief voor het oprichten van de beroepsgroep trekken en ondersteunen. Maar ik ben ook blij dat ik de kans heb gekregen hierrond te werken. Het heeft mijn zicht op de situatie van het pastoraat in de gezondheids- en welzijnssector verruimd. Tegelijk heeft het me moed en kracht gegeven, omdat mijn – soms negatieve – ervaringen in het ziekenhuispastoraat gedeeld worden door zoveel ‘ervaren’ pastores en omdat men deze ervaring echt ernstig neemt, waarvan het oprichten van de beroepsgroep getuigt.

Om theorie en praktijk echt aanwezig te stellen in dit onderzoek, meer dan alleen mijn ervaring als uitgangspunt of achtergrond te nemen, heb ik ernaar gestreefd pastores zelf aan het woord te laten. Hun ervaring is immers zoveel rijker dan die van mij. En vanzelfsprekend sluipt de praktijk steeds weer

binnen, wanneer verwezen wordt naar de huidige situatie van het pastoraat, van de Kerk of van de bredere samenleving. Zo probeer ik doorheen dit alles een evenwicht te vinden tussen theorie en praktijk – een evenwicht waar ik al die jaren naar op zoek ben en dat soms toch zo moeilijk te bereiken lijkt.

Dit onderzoek was onmogelijk geweest zonder al de kansen en steun die ik heb mogen ontvangen. Het pastoraat en dit onderzoek hebben in elk geval met elkaar gemeen dat ze mij meer dan wat dan ook hebben laten aanvoelen hoe belangrijk het is mensen om je heen te hebben. Mensen die naar je luisteren, mensen die je ondersteunen en raad geven, mensen die getuigen van betrokkenheid, mensen die je aan het werk zetten of je net even achter je bureau uitsleuren. Zoveel mensen, die allemaal op een eigen wijze hebben bijgedragen aan dit onderzoek, al ben ik er bijna zeker van dat zij zich daar zelf niet altijd bewust van zijn. Ik grijp hier graag de gelegenheid om enkele van deze mensen persoonlijk te bedanken.

In de eerste plaats draag ik mijn dankbaarheid uit aan mijn promotor, Anne Vandenhoeck. Dankzij haar heb ik de kans gekregen van de oprichting van de beroepsgroep mijn onderzoeksonderwerp te maken. Ik ben haar dankbaar voor haar geloof en vertrouwen dat ik dit onderzoek zou kunnen voeren. Het verbaast me dat ze me zo goed lijkt te kennen dat ze wist dat dit onderzoek bij mijn persoon zou aansluiten. Dankbaar ben ik haar ook voor al de raad tijdens het schrijven van deze masterproef. Altijd stond ze klaar met suggesties, opmerkingen, aanmerkingen en bemoedigingen. Bovendien heeft zij mijn eerste ervaringen in het pastoraat mee in goede banen geleid, doorheen leerbegeleiding en supervisie tijdens mijn pastorale stages. In de rollen die zij heeft opgenomen tijdens mijn studies zit dus al een beetje van het evenwicht tussen theorie en praktijk vervat!

Voor het bijbrengen van pastorale ervaringen ben ik ook mijn stagebegeleiders erg dankbaar: Madeleine Burghoorn tijdens mijn exploratiestage in RZ Sint-Trudo, Filip Vermeire en Vera Nelen tijdens het eerste deel van mijn praktisch-theologische stage in het UZ Leuven. Ook Liesbeth Goris, mijn stagebegeleidster in het territoriale pastoraat ben ik erg dankbaar. Ook al gaat het daar om een ander pastoraal werkveld, toch heb ik daar ook kansen, uitdagingen en moeilijkheden mogen ervaren die me hebben gestuurd tijdens dit onderzoek. Ook ben ik dank verschuldigd aan de twee ziekenhuispastores, die me de kans gaven hen te interviewen in het kader van dit onderzoek. Ze hebben mij de mogelijkheid gegeven pastores nog meer aan het woord te laten en zo mijn eigen beperkte ervaring aan te vullen.

Verder bedank ik ook graag mijn moeder. Zij heeft me de kans gegeven deze theologische studies te volgen en heeft me daarin steeds ondersteund. Bovendien stond ze altijd klaar met goede raad voor deze masterproef, ook al valt het onderwerp ver buiten haar eigen expertise of ervaringswereld. Met

een kritisch oog heeft ze steeds mijn teksten nagelezen en becommentarieerd, ik kan alleen maar hopen dat ze er iets van heeft mogen opsteken. Natuurlijk ben ik haar ook dankbaar voor de goede zorgen en de ontspanning tijdens de weekends.

Na al deze mensen, die mijn werkgever hebben aangemoedigd, laat ik toch ook wat ruimte voor de mensen die me vooral ontspanning hebben bezorgd. Ik ben mijn broer dankbaar, die altijd in mijn plaats kan relativeren en me elke keer opnieuw zegt dat stress en een ver doorgedreven perfectionisme niet de allerbeste bouwstenen zijn voor een masterproef. Ik bedank mijn kotgenoten, die tijdens onze gezamenlijke maaltijden zorgen voor ontspanning en sociaal contact nadat ik een hele dag doorbracht achter mijn bureau. Graag bedank ik ook Nathan, Kenny, Stijn, Tasja, Hannah, Valerie, Dorien en Michiel voor het sociaal contact dat zij me gaven, voor de etentjes en de terrasjes, voor de afleiding en de ontspanning. Ik beloof hen dat ik nu geen afspraken meer zal afzeggen, omdat ik moet werken aan mijn thesis!

II

Inhoudstafel

I	WOORD VOORAF	III
II	INHOUDSTAFEL	VI
III	BIBLIOGRAFIE	VIII
IV	INLEIDING	XI
1	KADERING VAN HET OPRICHTEN VAN EEN BEROEPSGROEP VOOR PASTORES IN DE GEZONDHEIDS- EN WELZIJNSSECTOR	1
1.1	GEZONDHEIDS- EN WELZIJNSPASTORAAT EN BEROEPSGROEPEN IN ANDERE LANDEN.....	1
1.1.1	<i>Doelpubliek van de beroepsgroepen in andere landen</i>	2
1.1.2	<i>Ontstaan en functie van de beroepsgroepen</i>	5
1.2	HET BELGISCHE INITIATIEF TOT HET OPRICHTEN VAN EEN BEROEPSGROEP VOOR PASTORES IN DE GEZONDHEIDS- EN WELZIJNSZORG.....	7
2	EEN BEROEPSGROEP VOOR PASTORES: WENSEN EN VERWACHTINGEN	10
2.1	WENSELIJKHEID VAN EEN BEROEPSGROEP.....	12
2.1.1	<i>Het oprichten van een beroepsgroep is wenselijk</i>	12
2.1.2	<i>Men weet niet of het oprichten van een beroepsgroep wenselijk is</i>	14
2.1.3	<i>Het oprichten van een beroepsgroep is niet wenselijk</i>	15
2.2	DOELEN EN TAKEN VAN EEN BEROEPSGROEP.....	16
2.2.1	<i>Doelstellingen in verband met de identiteit en de eigenheid van de pastor</i>	17
2.2.2	<i>Doelstellingen in verband met de professionaliteit, vorming en competenties van de pastor</i>	19
2.2.3	<i>Doelstellingen in verband met de persoon van de pastor</i>	20
2.2.4	<i>Doelstellingen in verband met de interne communicatie van de pastores</i>	20
2.2.5	<i>Doelstellingen in verband met de externe communicatie</i>	21
2.2.6	<i>Doelstellingen in verband met het functioneren van de pastor in de zorgvoorziening</i>	22
2.2.7	<i>Doelstellingen in verband met de band tussen pastor en kerkgemeenschap</i>	24
2.2.8	<i>Extra aandachtspunten voor de beroepsgroep</i>	24
2.3	ENGAGEMENT VOOR EEN ADVIESGROEP.....	25
2.4	KRITISCHE VRAGEN EN BEMERKINGEN.....	26

2.5	BESLUIT BIJ DE RESULTATEN OP DE BEVRAGING VAN DE VLAAMSE PASTORES.....	28
2.6	VERGELIJKING MET DOELEN EN TAKEN VAN BEROEPSGROEPEN IN HET BUITENLAND.....	29
3	DE AMBTELIJKE DIMENSIE VAN HET PASTORAAT	39
3.1	DE AMBTELIJKE IDENTITEIT VAN DE PASTOR IN CRISIS.....	40
3.2	DE PROFESSIONALITEIT VAN DE PASTOR.....	42
3.3	BIJ EEN UIT ELKAAR GROEIEN VAN AMBT EN PROFESSIONALITEIT.....	45
3.4	GELOOFSVERBONDENHEID EN KERKVERBONDENHEID.....	47
	BESLUIT.....	52
BIJLAGE 1:	NOTA ROND BEROEPSVERENIGING VOOR PASTORES IN DE GEZONDHEIDSZORG.....	56
BIJLAGE 2:	INLEIDEND WOORD VAN MONSEIGNEUR VANGHELUWE OP DE BIJENKOMST VAN DE ADVIESGROEP OP 8 DECEMBER 2009.....	59
BIJLAGE 3:	VOORSTEL DOELEN VAN EEN BEROEPSGROEP VOOR PASTORES IN DE GEZONDHEIDS- EN WELZIJNSZORG.....	63

Bibliografie

- BRUSCO, A., *Health Care Chaplaincy in Italy*,
<http://www.eurochaplains.org/italy.htm> (toegang 06.04.2010).
- DILLEN, A., LIÉGEOIS, A. & VANDENHOECK, A., *Pastores als spirituele zorgverleners. Identiteit, professionaliteit en uitdagingen*, in DILLEN, A., LIÉGEOIS, A. & VANDENHOECK, A. (eds.), *De moed om te spreken en te handelen. Profetisch pastoraat*, Halewijn, Antwerpen, 2009, 212-232; online geraadpleegd op
<http://www.kuleuven.be/thomas/images/cms/Elisabeth/Pastores%20als%20spirituele%20zorgverleners%282%29.pdf> (toegang 09.04.2010).
- HEITINK, G., *Geestelijk verzorger. Een ambt en een ambacht*, in DOOLAARD, J. (ed.), *Nieuw handboek geestelijke verzorging*, Kampen, Kok, 2006, 161-169.
- NAUTA, R., *Dubbelspel. Ambt en professie in het pastoraat*, in BECK, H., NAUTA, R. & POST, P. (eds.), *Over spel. Theologie als drama en illusie*, Leende, Damon, 2000, 260-290.
- OPATRNA, M. & CERMAKOVA, M., *Health Care Chaplaincy in Czech Republic. Present Situation in Hospitals and Hospices in the Czech Republic*, <http://www.eurochaplains.org/czech.htm> (toegang 06.04.2010).
- OWENS, K., *The Future of Roman Catholic Healthcare Chaplaincy*, in *Scottish Journal of Healthcare Chaplaincy* 4/2 (2001) 12-16, p. 13-14; online geraadpleegd op
http://www.sach.org.uk/journal/0402p12_owens.pdf (toegang 06.04.2010).
- VAN DER BIE, R., *Kerkelijkheid en kerkelijke diversiteit, 1889–2008*, in SCHMEETS, H. & VAN DER BIE, R. (eds.), *Religie aan het begin van de 21^e eeuw*, Den Haag – Heerlen, Centraal Bureau voor de Statistiek, 2009, 13-26; online geraadpleegd op
<http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/953535E3-9D25-4C28-A70D-7A4AEEA76E27/0/2008e16pub.pdf> (toegang 20.04.2010).
- VANDENHOECK, A., *De meertaligheid van de pastor in de gezondheidszorg. Resultaatgericht pastoraat in dialoog met het narratief-hermeneutisch model van C. V. Gerkin* (doctoraatsproefschrift Godgeleerdheid, K.U.Leuven), Leuven, 2007; online geraadpleegd op
<https://lirias.kuleuven.be/bitstream/1979/877/5/Volledige%2Bversie.pdf> (toegang 07.04.2010).
- VANDENHOECK, A., *Pastoraat in de gezondheidszorg in de Europese gemeenschap. Oostenrijk*, in *Pastorale Perspectieven* 139 (2008) 79-82.
- VANDENHOECK, A., *Pastoraat in de gezondheidszorg in de Europese Gemeenschap. Het Verenigd Koninkrijk*, in *Pastorale Perspectieven* 138 (2008) 79-82.
- VANDENHOECK, A., *Pastoraat in de gezondheidszorg in de Europese gemeenschap. Tsjechië*, in *Pastorale perspectieven* 141 (2008) 56-58.

VANDENHOECK, A., *Pastoraat in de gezondheidszorg in de Europese gemeenschap. Letland*, in *Pastorale Perspectieven*, 140 (2008) 58-61.

Beroepsgroepen in het buitenland

- ASSOCIATION OF HOSPICE AND PALLIATIVE CARE CHAPLAINS, *Aims of the Organisation*; <http://www.ahpcc.org.uk/aims.htm> (toegang 06.04.2010).
- ASSOCIATION OF HOSPICE AND PALLIATIVE CARE CHAPLAINS, COLLEGE OF HEALTH CARE CHAPLAINS, NORTHERN IRELAND HEALTHCARE CHAPLAINS' ASSOCIATION & SCOTTISH ASSOCIATION OF CHAPLAINS IN HEALTHCARE, *Code of Conduct*, <http://www.wbeeson.co.uk/healthcarechaplains/documents9a/coc2010.doc> (toegang 06.04.2010).
- ASSOCIATION OF HOSPICE AND PALLIATIVE CARE CHAPLAINS, *Constitution*; <http://www.ahpcc.org.uk/pdf/ahpccconstitution.pdf> (toegang 06.04.2010).
- ASSOCIATION OF HOSPICE AND PALLIATIVE CARE CHAPLAINS, *Standards for Hospice & Palliative Care Chaplaincy*; <http://www.ahpcc.org.uk/pdf/ahpccstandards2006.pdf> (toegang 06.04.2010).
- ASSOCIATION OF HOSPICE AND PALLIATIVE CARE CHAPLAINS, *Welcome*; <http://www.ahpcc.org.uk> (toegang 06.04.2010).
- ASSOCIATION OF PROFESSIONAL HEALTHCARE CHAPLAINCY OF LATVIA, *Mission and Tasks*, <http://www.lpvaka.lv/lpvaka-eng.html> (toegang 06.04.2010).
- COLLEGE OF HEALTH CARE CHAPLAINS, *About the CHCC*; <http://www.healthcarechaplains.org/about/index.html> (toegang 06.04.2010).
- COLLEGE OF HEALTH CARE CHAPLAINS, *Introduction*; <http://www.healthcarechaplains.org> (toegang 06.04.2010).
- HOSPITAL CHAPLAINCIES COUNCIL, *Functions of the Council*; <http://www.nhs-chaplaincy-spiritualcare.org.uk/hcccouncilfunctions.html> (toegang 06.04.2010).
- HOSPITAL CHAPLAINCIES COUNCIL, *Welcome*; <http://www.nhs-chaplaincy-spiritualcare.org.uk> (toegang 06.04.2010).
- MULTI-FAITH GROUP FOR HEALTHCARE CHAPLAINCY, *About MFGGC*, <http://www.mfghc.com/about.htm> (toegang 06.04.2010).
- NATIONAL ASSOCIATION OF HEALTHCARE CHAPLAINS, *The History of the National Association of Healthcare Chaplains*, http://www.nahc.ie/about_us/history.html (toegang 06.04.2010).
- PONTIFICAL COUNCIL FOR HEALTH PASTORAL CARE, http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/hlthwork/documents/rc_pc_hlthwork_pro_20051996_en.html (toegang 26.03.2010).
- PONTIFICAL COUNCIL FOR HEALTH PASTORAL CARE, *The Charter for Health Care Workers. A Synthesis of Hippocratic Ethics and Christian Morality*, http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/hlthwork/docu

- ments/rc_pc_hlthwork_doc_30061997_honings_en.html (toegang 24.03.2010).
- PONTIFICAL COUNCIL FOR PASTORAL ASSISTANCE, *Charter for Health Care Workers*; <http://www.ewtn.org/library/CURIA/PCPAHEAL.HTM#0> (toegang 24.03.2010)
- SCOTTISH ASSOCIATION OF CHAPLAINS IN HEALTHCARE, *SACH Aims*, <http://www.sach.org.uk> (toegang 06.04.2010).
- VERENIGING VAN GEESTELIJK VERZORGERS IN ZORGINSTELLINGEN – KATHOLIEKE SECTOR, *Bestuursverslag 2006-2008*, <http://www.vgvz.nl/userfiles/files/sectoren/Bestuursverslag%20Kath%20Sector%202006%202008.pdf> (toegang 18.03.2010).
- VERENIGING VAN GEESTELIJK VERZORGERS IN ZORGINSTELLINGEN, *Doelstellingen*; http://www.vgvz.nl/over_de_vgvz/doelstellingen (toegang 18.03.2010).
- VERENIGING VAN GEESTELIJK VERZORGERS IN ZORGINSTELLINGEN, *Katholieke sector*, <http://www.vgvz.nl/sectoren/katholiek> (toegang 18.03.2010).
- VERENIGING VAN GEESTELIJK VERZORGERS IN ZORGINSTELLINGEN, *Meerjarenbeleidsplan VGVZ, Vereniging van Geestelijk Verzorgers in Zorginstellingen. Visie op de jaren 2009-2013*, <http://www.vgvz.nl/userfiles/files/nieuws/Meerjarenbeleidplan%20VGVZ%20%202009%20-%202013.pdf> (toegang 18.03.2010).
- VERENIGING VAN GEESTELIJK VERZORGERS IN ZORGINSTELLINGEN, *Over de VGVZ*, http://www.vgvz.nl/over_de_vgvz (toegang 18.03.2010).
- VERENIGING VAN GEESTELIJK VERZORGERS IN ZORGINSTELLINGEN, *Welkom bij de VGVZ*, <http://www.vgvz.nl> (toegang 18.03.2010).
- VERENIGING VAN GEESTELIJK VERZORGERS IN ZORGINSTELLINGEN, *Werkdocument geestelijke verzorging*, <http://www.vgvz.nl/userfiles/files/werkdocument%20geestelijke%20verzorging%20VG.doc> (toegang 12.04.2010).

Documenten Vlaamse beroepsgroep

- Doelen van een beroepsgroep voor pastores in de gezondheids- en welzijnszorg*, <http://www.kuleuven.be/thomas/images/cms/Elisabeth/Doelen%20van%20de%20beroepsgroep.pdf> (toegang 13.05.2010).
- Nota rond beroepsvereniging pastores in de gezondheidszorg*, <http://www.kuleuven.be/thomas/images/cms/Elisabeth/Nota%20beroe-psvereniging.doc> (toegang 06.04.2010).
- VANGHELUWE, R., *Samenkomst adviesgroep pastores*, http://www.kuleuven.be/thomas/images/cms/Elisabeth/Mgr_%20Vangheluwe%20-%20historische%20schets%20beroepsgroep.pdf (toegang 06.04.2010).

IV

Inleiding

Het komt niet meer als een verrassing wanneer gezegd wordt dat het pastoraat in de gezondheids- en welzijnszorg vandaag de dag geconfronteerd wordt met allerlei veranderingen, evoluties, uitdagingen en moeilijkheden. Toch zijn er ook tal van mogelijkheden en kansen. Dit alles gebeurt onder invloed van bewegingen in de bredere samenleving, in de zorginstellingen en in de Kerk. Om het hoofd te kunnen bieden aan moeilijkheden en uitdagingen en om de geboden kansen ten volle te kunnen benutten, is er nood aan onderzoek, ondersteuning, advies en vorming. Dit te kunnen doen, vraagt om een dialoog tussen alle betrokken partners en tussen theorie en praktijk. Een rol is hier weggelegd voor een beroepsgroep voor pastores in de gezondheids- en welzijnszorg. Een beroepsgroep kan een forum vormen voor de bezorgdheden, de moeilijkheden, uitdagingen en kansen. Zij kan helpen antwoorden te formuleren, ondersteuning te bieden en de identiteit van de pastor duidelijker te omschrijven. Het oprichten van een beroepsgroep voor pastores in de gezondheids- en welzijnszorg kan er blijk van geven dat de veranderende situaties ernstig genomen worden, dat men de professionele ontwikkeling van het pastoraat wil aanmoedigen en dat men het beroep wil promoten.

In Vlaanderen wordt een dergelijke beroepsgroep voor pastores in de gezondheids- en de welzijnszorg momenteel opgericht. In dit onderzoek willen we stilstaan bij het Vlaamse initiatief en het proces van de oprichting. We beseffen immers dat er in het kader van de oprichting van een beroepsgroep in Vlaanderen nog veel ongebaande wegen zijn, nog veel vragen en veel onderzoekspistes. In het voordeel van het voortbestaan en de ontwikkeling van het pastoraat, waaraan een beroepsgroep volgens ons kan bijdragen, willen we enkele van die onderzoekspistes volgen.

Eerst willen we een antwoord zoeken op de vraag naar de wenselijkheid en het functioneren van een beroepsgroep voor pastores in de gezondheids- en welzijnssector. We willen nagaan in welke mate Vlaamse pastores al dan niet achter het oprichten van een dergelijke beroepsgroep staan. Ook onderzoeken we hoe een dergelijke groep kan worden ingevuld, wie verenigd kan worden in de groep, hoe de groep functioneert in de samenleving en de gezondheids- of welzijnszorg ... In een derde beweging van deze vraag willen we heel concreet nagaan welke doelen en taken een beroepsgroep kan en moet behartigen.

Ten tweede willen we inspelen op de specifieke situatie van de Vlaamse beroepsgroep. Zoals later in dit onderzoek naar voren zal komen, wordt zij geboren in de schoot van de Kerk. Dit brengt ons naar de actuele vraag hoe kan of moet worden omgegaan met de kerkelijke zending van de pastor en met zijn/haar persoonlijke kerkverbondenheid. Als tweede grote vraag peilen we daarom naar de spanning tussen geloofsverbondenheid en kerkverbondenheid.

Om op deze twee onderzoeksvragen een antwoord te kunnen bieden, werd dit onderzoek opgebouwd uit drie hoofdstukken. We stellen deze hoofdstukken kort voor en besluiten met enkele terminologische verhelderingen.

In een eerste hoofdstuk werken we de algemene functiebepaling van een beroepsgroep voor pastores in de gezondheids- en de welzijnssector verder uit. Eerst wordt nagegaan hoe beroepsgroepen in het buitenland worden opgericht en ingericht. Onze aandacht wordt voornamelijk gericht op Nederland, Ierland, Oostenrijk en een aantal grote beroepsgroepen in het Verenigd Koninkrijk. Onze keuze van beroepsgroepen in andere landen werd bepaald door de beschikbare informatie. We gaan hier na welke mensen deze groepen willen verenigen. We zullen zien dat hierin verschillen bestaan tussen de verschillende landen, afhankelijk van het geloofslandschap. Daarnaast willen we een eerste blik werpen op de mogelijke ontstaanscontext, werking en algemene taken van een beroepsgroep voor pastores. De tweede paragraaf van dit hoofdstuk spitst zich toe op het oprichten van de beroepsgroep voor pastores in de gezondheids- en welzijnszorg in Vlaanderen. We geven een schets van de aanloop naar het initiatief van de oprichting, de organisatie hiervan en de eerste stappen voor de eigenlijke oprichting.

Het tweede hoofdstuk van dit onderzoek wil nog dieper ingaan op de beroepsgroep in Vlaanderen. Dit wordt gedaan aan de hand van een bevraging van pastores in maart 2009. In de eerste plaats wordt in dit hoofdstuk de wenselijkheid van de beroepsgroep afgetast, waarbij we ook de argumentatie van de voorstanders, de tegenstanders en de twijfelaars aangeven. In de tweede paragraaf van het hoofdstuk trachten we de belangrijkste doelstellingen voor de beroepsgroep, zoals aangegeven door de bevroegde pastores, weer te geven. Uit deze antwoorden zullen zeven clusters van doelen en taken voor de beroepsgroep worden gedestilleerd. Voor elke cluster worden daarna een aantal deeldoelen of -taken geformuleerd. De derde paragraaf sluit aan bij de derde vraag uit de bevraging, namelijk of de pastor in kwestie bereid is zich te engageren voor een adviesgroep, die de oprichting van de beroepsgroep wil ondersteunen en toetsen. In deze paragraaf nemen we opnieuw kwantitatieve gegevens en argumentatie op. In een vierde deel geven we kritische vragen en bemerkingen van de pastores bij het oprichten

van de beroepsgroep weer. In een vijfde en laatste paragraaf maken we de terugkoppeling naar het eerste hoofdstuk. We vergelijken hier de vooropgestelde doelen en taken van de toekomstige Vlaamse beroepsgroep met die van beroepsgroepen uit het buitenland.

In dit hoofdstuk klinkt, dankzij de integratie van de antwoorden op de bevraging, sterk de stem van de pastores uit de praktijk door. Om deze stem nog luider te laten klinken, worden af en toe ook ervaringen, getuigenissen, ideeën, bezorgdheden ... van twee geïnterviewde pastores uit het ziekenhuispastoraat opgenomen. Het is onze wens om op deze manier de brug tussen theorie en praktijk te bewaren en een open dialoog mogelijk te maken.

In het derde hoofdstuk wordt dieper ingegaan op één van de groepen van doelen en taken uit het tweede hoofdstuk, namelijk de band tussen pastor en Kerk. We vatten deze band samen in de ambtelijke dimensie van het pastoraat, die zich situeert naast de persoons- en de beroepsdimensie.

De eerste paragraaf gaat na hoe we deze ambtelijke dimensie in de hedendaagse samenleving en Kerk kunnen interpreteren. We hebben hierbij in het bijzonder aandacht voor de ambtelijkheid van lekenpastores. In een volgende paragraaf verkennen we de beroepsdimensie van de pastor. We merken immers dat het pastoraat zich steeds meer professioneel ontwikkelt, waarvan de wens tot de oprichting van een beroepsgroep getuigt. In een derde paragraaf denken we na over het samengaan van ambt en professionaliteit of hoe dit soms uit elkaar dreigt te groeien. De situatie van de Nederlandse Vereniging van Geestelijk Verzorgers in Zorginstellingen helpt ons deze spanning te schetsen. De vierde en laatste paragraaf van dit hoofdstuk sluit aan bij de spanning tussen ambt en professionaliteit. Hier gaan we in op de spanning tussen geloofsverbondenheid en kerkverbondenheid van pastores. Deze spanning komt voort uit de voorgaande spanning en wordt verder beïnvloed door het maatschappelijke klimaat, het kerkelijke klimaat en het klimaat binnen de gezondheids- en welzijnsinstellingen. Doorheen dit hoofdstuk zal ook de stem van de twee geïnterviewde ziekenhuispastores klinken. We proberen op deze wijze te werken aan concretisering en willen tegelijk aanduiden dat het behandelde thema leeft onder pastores.

Dit onderzoek werd geschreven in het kader van de academische pastoraatsopleiding aan de theologische faculteit van de K.U. Leuven. Binnen deze opleiding wordt een band tussen de masterproef en de praktisch-theologische stage gevraagd. Toen mij het onderwerp van dit onderzoek werd aangeboden, liep ik stage binnen het ziekenhuispastoraat. Daar heb ik ervaren hoe de functie en taken van ziekenhuispastores soms erg vaag zijn, hoe er nog veel onduidelijkheid bestaat en hoe je plaats als pastor in de zorginstelling niet vanzelfsprekend is. Deze stageperiode en de daar opgedane ervaringen

waren echter redelijk beperkt, omdat ik overging naar een ander pastoraal werkveld. Ik heb dus zelf niet volledig de kans gehad ervaring op te doen aangaande de zaken waarmee een beroepsgroep bezig is. Om dit op te vangen, interviewde ik twee ziekenhuispastores. Met de informatie uit deze interviews kon ik mijn eigen ervaring aanvullen en de informatie in dit onderzoek illustreren. Zoals reeds werd aangegeven, zullen deze interviews voornamelijk in het tweede en derde hoofdstuk worden gebruikt.

Ten slotte willen we in deze inleiding nog enkele bemerkingen maken om twijfel en onduidelijkheid te vermijden. Het gaat hier voornamelijk om terminologische duidingen.

Ten eerste wordt in dit onderzoek steeds gesproken over de gezondheidszorg en de welzijnszorg, wanneer het gaat om de toekomstige beroepsgroep. Men wil immers pastores in ziekenhuizen, ouderenvoorzieningen, psychiatrische voorzieningen en voorzieningen voor mensen met een beperking verenigen in de beroepsgroep. Om dit doorheen het onderzoek niet uit het oog te verliezen, worden steeds beide sectoren vernoemd.

Ten tweede verdient het gebruik van de termen ‘pastor’, ‘spiritueel verzorger’ en ‘geestelijk verzorger’ enige toelichting. Binnen dit onderzoek wordt ‘pastor’ voornamelijk gebruikt binnen de Vlaamse context, omwille van de vertrouwdheid en de connotaties die deze term binnen onze eigen context oproept. ‘Spiritueel zorgverlener’ wordt gebruikt in het kader van buitenlandse beroepsgroepen, waar mensen worden verenigd die verbonden zijn met en gezonden door een geloofsgemeenschap. Daarbij gaat het om alle godsdiensten en religies. Om deze verbreding duidelijk te maken, wordt de term ‘pastor’ hier niet gebruikt, gezien die automatisch wordt verbonden aan het christendom. Vrijzinnigen worden dus niet meegerekend bij de spirituele zorgverleners. Wanneer een beroepsgroep wel vrijzinnigen verenigt, wordt gekozen voor de term ‘geestelijk verzorger’. Binnen dit onderzoek wordt deze term voorbehouden voor Nederland. Daar is de term immers ingeburgerd en worden zowel gelovigen als vrijzinnigen verenigd in de beroepsgroep. In België wordt deze term echter niet gebruikt en zou een verwarring ontstaan met de term ‘geestelijke gezondheidszorg’.

HOOFDSTUK 1

Kadering van het oprichten van een beroepsgroep voor pastores in de gezondheids- en welzijnssector

In dit inleidende hoofdstuk worden eerst het gezondheids- en welzijnspastoraat in relatie tot bestaande beroepsgroepen in het buitenland besproken. Hiermee willen we een breder kader creëren voor het oprichten van een beroepsgroep in Vlaanderen en België. We gaan na wie wordt verenigd in de beroepsgroepen en van waaruit zij ontstonden. In de tweede paragraaf wordt de aandacht gericht op het initiatief van de Belgische bisschoppen om een beroepsgroep voor pastores in de gezondheids- en welzijnssector op te richten. Hier schetsen we de aanloop tot het initiatief, de organisatie ervan en de eerste stappen die werden gezet.

1.1 Gezondheids- en welzijnspastoraat en beroepsgroepen in andere landen

Het gezondheids- en welzijnspastoraat in België, met al haar mogelijkheden, uitdagingen en moeilijkheden staat niet alleen. Zij deelt dit met het pastoraat in vele andere landen, ook al is de culturele, maatschappelijke en historische context daar soms erg verschillend van de Belgische context. Daarnaast vinden we ook in een heel aantal andere landen een beroepsgroep voor pastores in de gezondheids- en welzijnszorg. De verschillende beroepsgroepen worden vaak wel op een andere manier ingevuld, aangepast aan de plaatselijke situatie.

In deze paragraaf wordt een beknopt beeld geschetst van enkele beroepsgroepen. We bekijken hun kerntaken en doelstellingen, de thema's die zij opnemen, hun functioneren binnen de geloofsgemeenschap en de maatschappij ... Hier klinkt zo ook iets door van hoe het gezondheids- en welzijnspastoraat in verschillende landen wordt ingericht en functioneert, wat de uitdagingen, moeilijkheden en kansen zijn. Ondanks de soms zeer verschillende achtergrond en context, zullen we verderop in dit onderzoek zien dat er vaak een grote gelijkenis is met de mogelijkheden en moeilijkheden van het pastoraat in België. We richten onze aandacht op vijf Europese landen waar een significant deel van de bevolking christelijk is, namelijk Nederland, het Verenigd Koninkrijk, Ierland, Oostenrijk en Letland.

In deze landen is er een duidelijke ontwikkeling van het pastoraat in de gezondheids- en welzijnszorg op te merken, waardoor zij leerrijk kunnen zijn in het kader van de oprichting van een Belgische beroepsgroep.

1.1.1 Doelpubliek van de beroepsgroepen in andere landen

Een eerste element waarbij moet worden stilgestaan, is de vraag wie de beroepsgroep precies tracht te verenigen. In het Belgische initiatief richt men zich tot de katholieke pastores in de gezondheids- en welzijnszorg. In Oostenrijk lijkt dit ook het geval te zijn, gezien de bestaande beroepsgroepen daar diocesaan zijn (in het diocees Lintz en Wenen)¹. De *National Association of Healthcare Chaplains* (NAHC) in Ierland verenigt eveneens christelijke pastores. Deze vereniging werd immers geboren vanuit “de visie, droom en doel om haar leden aan te moedigen en te ondersteunen in hun werk met de zieken, hun naasten en de mensen die voor hen zorgen; terwijl ze de helende, ondersteunende en verzoenende **missie van Christus** verder zetten”². In het Verenigd Koninkrijk is er ook het *Hospital Chaplaincies Council*, dat vanuit de Anglicaanse Kerk werkzaam lijkt te zijn³. In Letland is het gezondheidspastoraat nog niet sterk ontwikkeld, maar de benoemde pastores hebben allemaal een protestantse, orthodoxe of katholieke achtergrond⁴. De *Association of Professional Healthcare Chaplaincy of Latvia* (*Latvijas Profesionālo Veselības aprūpes kapelānu asociācijas* of LPVAKA) behartigt dan ook hun belangen. Zij is wel gericht op een multireligieuze en oecumenische dialoog⁵.

In andere landen vat men de vereniging evenwel breder op. De Vereniging van Geestelijk Verzorgers in Zorginstellingen (VGVZ, Nederland) bestaat bijvoorbeeld uit zes verschillende sectoren: een katholieke (Rooms-katholiek en oud-katholiek⁶), een protestantse, een humanistische, een joodse, een

¹ A. VANDENHOECK, *Pastoraat in de gezondheidszorg in de Europese gemeenschap. Oostenrijk*, in *Pastorale Perspectieven* 139 (2008) 79-82, p. 79.

² “Its vision, its dream, its purpose was to encourage and support its members in ministering to the sick, their relatives and those who care for them as they continue the healing, sustaining and reconciling mission of Christ.”; NATIONAL ASSOCIATION OF HEALTHCARE CHAPLAINS, *The History of the National Association of Healthcare Chaplains*; http://www.nahc.ie/about_us/history.html (toegang 06.04.2010).

³ HOSPITAL CHAPLAINCIES COUNCIL, *Welcome*; <http://www.nhs-chaplaincy-spiritualcare.org.uk> (toegang 06.04.2010) en HOSPITAL CHAPLAINCIES COUNCIL, *Functions of the Council*; <http://www.nhs-chaplaincy-spiritualcare.org.uk/hcccouncilfunctions.html> (toegang 06.04.2010).

⁴ A. VANDENHOECK, *Pastoraat in de gezondheidszorg in de Europese gemeenschap. Letland*, in *Pastorale Perspectieven* 140 (2008) 58-61, p. 59.

⁵ ASSOCIATION OF PROFESSIONAL HEALTHCARE CHAPLAINCY OF LATVIA; *Mission and Tasks*; <http://www.lpvaka.lv/lpvaka-eng.html> (toegang 06.04.2010)

⁶ VERENIGING VAN GEESTELIJK VERZORGERS IN ZORGINSTELLINGEN, *Katholieke sector*; <http://www.vgvz.nl/sectoren/katholiek> (toegang 18.03.2010).

islamitische sector en een hindoeïstische sector⁷. De vereniging is zelf dus reeds pluraal. In Nederland is het bovendien ook zo dat pastores onder de noemer ‘geestelijk verzorgers’ vallen en zo de expliciete christelijke of kerkelijke achtergrond uit de naam laten verdwijnen. Het gaat dan om een dienst voor geestelijke verzorging, die functioneert te midden van andere diensten en afdelingen in de zorginstelling en *in regel pluriform is*⁸. Deze multireligieuze en multilevensbeschouwelijke instelling van de VGVZ zit reeds vervat in haar ontstaansgeschiedenis. De vereniging ontstond in 1971, wanneer de vereniging van de Rooms-katholieke pastores in ziekenhuizen – die ontstaan is vanuit vormingsdagen op bisdommelijk niveau – fuseerde met de protestantse Werkgroep voor Ziekenhuispredikanten. De katholieke conventen, zoals de vormingsdagen in Nederland genoemd worden, bestaan nog steeds en staan open voor geestelijk verzorgers uit de andere sectoren van de VGVZ⁹.

Ook in het Verenigd Koninkrijk, waar een groot aantal beroepsgroepen werd opgericht, worden de verenigingen multireligieus ingevuld. Dit wordt eveneens weerspiegeld in de naam voor de mensen die instaan voor religieuze of spirituele zorg: ‘*chaplains*’. De *Association of Hospice and Palliative Care Chaplains* (AHPCC) uit het Verenigd Koninkrijk omschrijft een *chaplain* als

een persoon die aangesteld wordt om spirituele en religieuze zorg te verlenen aan alle patiënten, bezoekers, werknemers en vrijwilligers in het kader van de gezondheidszorg, ongeacht de aanwezigheid van geloof. Een *chaplain* kan gewijd zijn of leek met een zending vanuit een erkende geloofsgemeenschap.¹⁰

De *chaplain* staat dus in de eigen geloofsgemeenschap, maar het gaat hierbij niet enkel om een katholieke of christelijke geloofsgemeenschap. De beroepsgroepen verenigen *chaplains* vanuit de verschillende levensbeschouwingen. Dit komt overeen met de definitie die de Nederlandse VGVZ geeft van een geestelijk verzorger, namelijk

diegene, die de professionele en ambtshalve begeleiding van en hulpverlening aan mensen vanuit en op basis van geloof en

⁷ VERENIGING VAN GEESTELIJK VERZORGERS IN ZORGINSTELLINGEN, *Over de VGVZ*; http://www.vgvz.nl/over_de_vgvz (toegang 18.03.2010).

⁸ *Ibidem*.

⁹ VERENIGING VAN GEESTELIJK VERZORGERS IN ZORGINSTELLINGEN, *Katholieke sector*.

¹⁰ “A person appointed to provide spiritual and religious care to all patients, visitors, staff and volunteers in the healthcare setting regardless of faith or no faith. A chaplain can be ordained or lay with an acknowledged status within a mainstream faith community.”; ASSOCIATION OF HOSPICE AND PALLIATIVE CARE CHAPLAINS, *Standards for Hospice & Palliative Care Chaplaincy*, 2006; <http://www.ahpcc.org.uk/pdf/ahpccstandards2006.pdf> (toegang 06.04.2010), p. 3.

levensovertuiging realiseert in een zorginstelling, en die daartoe een opleiding op universitair niveau heeft gevolgd.¹¹

Zowel de term ‘*chaplain*’ als de term ‘geestelijk verzorger’ verwijst dus naar mensen uit verschillende levensbeschouwingen. Toch is er ook een verschil tussen geestelijk verzorgers en *chaplains*. Een *chaplain* is in de regel niet humanistisch¹². De term wordt afgeleid van het Engelse ‘*chapel*’ en verwijst oorspronkelijk naar een geestelijke, verbonden aan een kapel. Dit werd uitgebreid naar iemand uit de clerus, die religieuze diensten verleent aan instellingen, zoals bijvoorbeeld zorginstellingen. Door de opkomst van het lekenpastoraat, werd de term ook naar leken verbreed. Het gaat hier evenwel nog steeds om mensen die werkzaam zijn vanuit een theïstische religie¹³. In Nederland zijn er wel degelijk humanistische geestelijk verzorgers. We vertalen ‘*chaplain*’ daarom als ‘spiritueel zorgverlener’.

In deze context omschrijft de grootste beroepsgroep van het Verenigd Koninkrijk, het *College of Health Care Chaplains* (CHCC), zichzelf ook als een “multireligieuze (*multi-faith*), interdenominationale, professionele organisatie”¹⁴. Een andere vereniging, de *Multi-Faith Group for Healthcare Chaplaincy* (MFGHC), sluit de negen grote wereldgodsdiensten in haar rangen¹⁵.

Bij deze verschillende inrichtingen van een beroepsgroep voor pastores, spiritueel zorgverleners of geestelijk verzorgers in de gezondheids- en welzijnszorg moet worden rekening gehouden met de historische, maatschappelijke en religieuze context van de verschillende landen. In België zien we dat het katholicisme toch nog tot op zekere hoogte een meerderheidsgodsdienst is. Daarnaast hebben een groot aantal zorginstellingen een christelijke grondslag of identiteit en is een overgroot deel van de vast benoemde spirituele zorgverleners rooms-katholieke pastor. Ook Oostenrijk, met haar diocesane beroepsgroepen, is overwegend

¹¹ VERENIGING VAN GEESTELIJK VERZORGERS IN ZORGINSTELLINGEN, *Over de VGVZ*.

¹² A. VANDENHOECK, *Pastoraat in de gezondheidszorg in de Europese Gemeenschap. Het Verenigd Koninkrijk*, in *Pastorale Perspectieven* 138 (2008) 79-82, p.79-80.

¹³ A. VANDENHOECK, *De meertaligheid van de pastor in de gezondheidszorg. Resultaatgericht pastoraat in dialoog met het narratief-hermeneutisch model van C. V. Gerkin* (doctoraatsproefschrift Godgeleerdheid, K.U.Leuven), Leuven, 2007, p. 3, voetnoot 2; online te raadplegen op <https://lirias.kuleuven.be/bitstream/1979/877/5/Volledige%2Bversie.pdf> (toegang 07.04.2010).

¹⁴ “The College of Health Care Chaplains is a multi-faith, interdenominational, professional organisation.”; COLLEGE OF HEALTH CARE CHAPLAINS, *Introduction*; <http://www.healthcarechaplains.org> (toegang 06.04.2010).

¹⁵ De beroepsgroep verwijst hier naar het jodendom, het christendom, de islam, het bahaïgelof, het boeddhisme, het hindoeïsme, het jainisme, het sikhisme en het zoroastrisme. MULTI-FAITH GROUP FOR HEALTHCARE CHAPLAINCY, *About MFGGC*; <http://www.mfggc.com/about.htm> (toegang 06.04.2010).

katholiek: 80 % van de inwoners zegt katholiek te zijn¹⁶. De beroepsgroep in Letland is ook christelijk, maar niet katholiek: in Letland wordt het religieuze landschap in de eerste plaats gekleurd door de Russisch-Orthodoxe Kerk door de Russische populatie na de communistische bezetting, op de tweede plaats komt de Lutherse Kerk en op de derde plaats de Rooms-katholieke¹⁷. In Nederland zou in 2008 58 % van de bevolking zich tot een kerkgenootschap rekenen. Voor 29 % van de bevolking zou dit de katholieke Kerk zijn; voor 19 % de hervormde, gereformeerde of protestantse Kerk. Ook in Nederland blijft de katholieke gemeenschap dus nog de grootste van het land¹⁸. Toch is dit beduidend minder dan het aantal katholieken in België en de andere geloofsgemeenschappen zijn sterker aanwezig in Nederland dan in België, door de religieuze geschiedenis en door het aantal immigranten met een andere geloofsachtergrond. Ook in het Verenigd Koninkrijk, waar de beroepsgroepen eveneens pluralistisch worden ingevuld, zou toch 53 % van de bevolking zich christelijk noemen, waarvan de meerderheid behoort tot de Anglicaanse Kerk. 3 % van de bevolking is moslim; het hindoeïsme, boeddhisme en jodendom vormen slechts minderheden¹⁹.

1.1.2 Ontstaan en functie van de beroepsgroepen

In het buitenland bestaan er dus tal van beroepsgroepen, voor christelijke pastores of meer algemeen voor iedereen die werkzaam is in de spirituele zorg. Maar waarom werden deze verenigingen opgericht, met welke reden of doel? En hoe functioneren zij? Het oprichten van een beroepsgroep voor het pastoraat of de geestelijke zorg gebeurt vaak in reactie op bepaalde ontwikkelingen in maatschappij of Kerk. Zoals hieronder zal geschetst worden, ontstaat het verlangen naar een beroepsgroep voor pastores in de gezondheids- en welzijnszorg in Vlaanderen en België ook vanuit de confrontatie met uitdagingen en moeilijkheden. Ook in Ierland wordt de oprichting van de NAHC concreet gekoppeld aan de wereldwijde veranderingen in de gezondheids- en welzijnssector. Vanaf de jaren 1980 merkt men op dat in deze sector steeds meer nadruk kwam te liggen op kostenefficiëntie, dat de medische technologie zich razendsnel ontwikkelt, dat

¹⁶ A. VANDENHOECK, *Pastoraat in de gezondheidszorg in de Europese gemeenschap. Oostenrijk*, p. 79.

¹⁷ A. VANDENHOECK, *Pastoraat in de gezondheidszorg in de Europese gemeenschap. Letland*, p. 58.

¹⁸ R. VAN DER BIE, *Kerkelijkheid en kerkelijke diversiteit, 1889–2008*, in H. SCHMEETS & R. VAN DER BIE (eds.), *Religie aan het begin van de 21^e eeuw*, Den Haag – Heerlen, Centraal Bureau voor de Statistiek, 2009, 13-26, p. 13-14; ook online te raadplegen via <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/953535E3-9D25-4C28-A70D-7A4AEEA76E27/0/2008e16pub.pdf> (toegang 20.04.2010).

¹⁹ A. VANDENHOECK, *Pastoraat in de gezondheidszorg in de Europese Gemeenschap. Het Verenigd Koninkrijk*, p. 79.

de ziekenhuizen steeds groter worden en dat de opnameduur drastisch ingekort wordt. Voor pastores betekende dit dat de nadruk werd gelegd op het sacramentele pastoraat en op het beantwoorden van noodgevallen. Een gevolg hiervan, dat wordt aangehaald door de NAHC, is de ervaring van pastores dat er weinig tot geen tijd dreigt over te blijven om de andere zieke en gekwetste mensen nabij te zijn. De NAHC werd te midden van deze veranderingen opgericht. Zij wil ervoor ijveren dat pastores wel nog de tijd, de middelen en de mogelijkheden hebben om alle zieke en gebroken mensen nabij te zijn²⁰. Omwille van deze evoluties in de gezondheids- en welzijnszorg en de invloed die ze hebben op het pastoraat, willen de beroepsgroepen de positie van pastores, spirituele zorgverleners of geestelijk verzorgers versterken. Een officiële erkenning of statuut is hierbij een eerste stap. Indien daartoe de mogelijkheid is, kan de beroepsgroep zich ook aansluiten bij andere verenigingen, die bestaan binnen de gezondheids- en welzijnszorg. Het CHCC levert hiervan een voorbeeld. Nadat deze beroepsgroep in 1992 ontstond uit het samengaan van het *Hospital Chaplains' Fellowship* en de *National Association of Whole Time Hospital Chaplains*, sloot ze zich in 1997 aan bij de *Manufacturing, Science and Finance Union* (MSF) en wordt ze een onderdeel van de *Amicus Trade Union*²¹. Binnen deze organisatie worden werknemers vertegenwoordigd en hun belangen behartigd. In het volgende hoofdstuk, waar de doelen en taken van de Vlaamse beroepsgroep worden besproken, zullen we zien dat het verdedigen van de belangen van de pastor als werknemer ook voor de Vlaamse pastores belangrijk is.

De beroepsgroepen geven tal van taken, doelstellingen en functies aan. Deze zullen in het volgende hoofdstuk van dit onderzoek worden besproken, nadat de taken en doelstellingen van de toekomstige Vlaamse (of Belgische) beroepsgroep worden geschetst. Zo bestaat er de mogelijkheid om deze taken en doelstellingen te vergelijken met die van beroepsgroepen in het buitenland.

²⁰ Voor deze geschiedenis, zie: NATIONAL ASSOCIATION OF HEALTHCARE CHAPLAINS, *The History*.

²¹ COLLEGE OF HEALTH CARE CHAPLAINS, *About the CHCC*; <http://www.healthcarechaplains.org/about/index.html> (toegang 06.04.2010).

1.2 Het Belgische initiatief tot het oprichten van een beroepsgroep voor pastores in de gezondheids- en welzijnszorg²²

De uitdagingen en moeilijkheden die werden gevoeld binnen het welzijns- en gezondheidspastoraat in andere landen, zijn ook aan het Belgische pastoraat niet vreemd. De laatste jaren nemen deze uitdagingen steeds toe en ontstaat er over een heel aantal thema's een grote bezorgdheid bij de pastores in de gezondheids- en welzijnszorg. Men koestert de waarde van het pastorale werk en wil deze waarde bewaren naar de toekomst toe, te midden van een veranderende gezondheids- en welzijnszorg en een veranderend geloofs- en Kerklandschap. Deze bezorgdheden worden door de Kerk ernstig genomen. Het is immers belangrijk te weten waar men staat en hoe men de eigen identiteit ziet. Binnen de Nederlandse VGVZ worden deze thema's opgenomen door de katholieke sector van de vereniging. Daar wil men de eigen katholieke identiteit doordenken en contacten behouden met de 'katholieke achterban'²³.

Monseigneur Vangheluwe, bisschop referendaris voor Caritas, nam de vragen en zorgen over de identiteit en de bescherming van pastores in de gezondheids- en welzijnszorg mee naar zijn collega-bisschoppen. Hiermee werd een eerste belangrijke stap gezet. Dit leidde er immers toe dat monseigneur Vangheluwe in januari 2009 van de Belgische Bisschoppenconferentie het mandaat kreeg om een beroepsgroep voor pastores in de gezondheids- en welzijnszorg op te richten. Dit initiatief wordt in de eerste plaats uitgevoerd in de Vlaamse bisdommen. Later kan het mandaat worden uitgebreid naar Brussel en de Waalse bisdommen. Monseigneur Vangheluwe vraagt zo snel mogelijk de daad bij het woord te voegen. Hij verlangt er immers naar een duidelijke structuur uitgetekend te hebben in 2011. Dan zal hij op rust gaan. Er is dus twee jaar de tijd. Monseigneur Vangheluwe geeft aan dat hij een initiatief in het leven wil roepen, dat de inhoud van het pastorale beroep wil bevestigen en verduidelijken, dat een interdiocesane samenwerking ondersteunt en dat het beroep wil beschermen naar de toekomst toe, door een sterkere politieke en

²² Voor deze weergave van het Belgische initiatief baseren wij ons op de documenten die naar aanleiding van het initiatief gepubliceerd werden op Elisabeth, de website voor pastorale zorg. We gebruikten voornamelijk de nota rond beroepsvereniging voor pastores in de gezondheidszorg en het inleidend woord van Monseigneur Vangheluwe op de bijeenkomst van de adviesgroep op 8 december 2009. Deze documenten zijn respectievelijk te raadplegen op <http://www.kuleuven.be/thomas/images/cms/Elisabeth/Nota%20beroepsvereniging.doc> en (http://www.kuleuven.be/thomas/images/cms/Elisabeth/Mgr_%20Vangheluwe%20-%20historische%20schets%20beroepsgroep.pdf). De documenten zijn ook te vinden als bijlage bij dit onderzoek.

²³ VERENIGING VAN GEESTELIJK VERZORGERS IN ZORGINSTELLINGEN, *Katholieke sector*.

juridische positie te verwerven. In zijn toespraak op de bijeenkomst van de adviesgroep geeft monseigneur Vangheluwe aan dat hij dit alles duidelijk vanuit de zending vanwege Christus wil doen. In zijn naam worden pastores gezonden om zieken en zwakken nabij te zijn, met al hun talenten en aspiraties²⁴. Een volgende stap was weggelegd voor de pastores zelf. Anne Vandenhoeck ging als stafmedewerkster van het vicariaat Caritas te Brugge op zoek naar een representatieve groep pastores, die op 13 maart 2009 uitgenodigd werd bij monseigneur Vangheluwe²⁵. Tijdens deze ontmoeting vond een vruchtbare uitwisseling plaats, wat leidde tot het opstellen van een nota. In deze nota werden zes belangrijke noden en taken van een beroepsgroep opgenomen. Vervolgens stuurde men deze nota begin juni 2009 per mail naar zoveel mogelijk pastores. De noden en taken, die deze nota aangeeft, worden gedragen door het overgrote merendeel van de geadresseerde pastores. Het gaat om (1) een intern en extern nadenken over de identiteit en functie van pastores in de gezondheids- en welzijnszorg, met aandacht voor de binding met de kerkgemeenschap en de onzekere toekomst van het beroep; (2) het voeren van een interdiocesaan beleid; (3) het verdedigen van de belangen van pastores op financieel, beleidsmatig en politiek vlak, zodat er communicatie mogelijk is tussen Kerk en staat; (4) het reageren op de veranderingen in de gezondheidszorg, de welzijnszorg en de actualiteit; (5) het duidelijk stellen en funderen van de taken van de pastores, zodat er meer begrip, waardering en inzicht mogelijk is; en (6) het ondersteunen van de identiteit en eigenheid van het pastorale werk. Op de nota en de begeleidende vragen kwam een bevredigende respons. Hierop zal verder worden ingegaan in het volgende hoofdstuk.

De voorbereiding van de oprichting van een beroepsgroep wordt verder gedragen door twee belangrijke groepen. Enerzijds is er de beperkte kerngroep²⁶, die op regelmatige basis samenkomt en zich vooral bekommert om het juridische aspect, de structuur en de doelen van een beroepsgroep. De ideeën van deze kerngroep worden dan getoetst bij een bredere adviesgroep, die bestaat uit geïnteresseerde pastores binnen de gezondheids- en welzijnssector, vicaris Bruno Aerts uit naam van de vicarissen en de stafmedewerkers Caritas van de verschillende bisdommen. Om de belasting in te perken en de functionaliteit te garanderen, komt deze groep slechts tweemaal per jaar samen. De dialoog tussen beide groepen zorgt voor een gezonde wisselwerking tussen praktijk en theorie.

²⁴ VANGHELUWE, R., *Samenkomst adviesgroep pastores*, p. 3.

²⁵ De representativiteit van deze groep slaat op de afkomst van de pastores uit de verschillende bisdommen en sectoren van de gezondheids- en welzijnszorg.

²⁶ Deze kerngroep bestaat uit Pieter Vandecasteele, Dominiek Lootens, Ria Vercamer, Bert Vanderhaegen, Filip Zutterman, Koen De Fruyt en Anne Vandenhoeck, eindverantwoordelijke.

Nadat monseigneur Vangheluwe onverwacht zijn ontslag nam in april 2010, zal de ontwikkeling van de beroepsgroep vanaf mei 2010 opgevolgd worden door monseigneur Luc Van Looy als interim referendaris voor Caritas.

HOOFDSTUK 2

Een beroepsgroep voor pastores: wensen en verwachtingen

De nota die voortkwam uit een eerste contact van monseigneur Vangheluwe met de pastores op 13 maart 2009, werd per e-mail naar een groot aantal pastores uit de gezondheidszorg en de welzijnszorg gestuurd²⁷. Deze nota werd vergezeld van een korte bevraging. Hierin werd gepeild (1) of de geadresseerde achter het oprichten van een beroepsgroep staat; (2) welke thema's de beroepsgroep moet opnemen; (3) of de bevroegde bereid is deel te nemen aan de adviesgroep en (4) naar bijkomende bemerkingen of suggesties. Met het verzenden van de nota begon de (grootschalige) communicatie naar de pastores in het werkveld. Uit een interview met twee ziekenhuispastores blijkt dat dit een grote betrokkenheid onder de pastores teweeg bracht. In een volgende paragraaf zullen we zien dat dit ook uit de antwoorden op de korte bevraging blijkt. Pastores ervaren en erkennen dat vandaag geïnvesteerd moet worden in de toekomst. De geïnterviewde pastores geven beiden aan dat ze vinden dat ze voldoende en duidelijke informatie krijgen rond het initiatief tot het oprichten van de beroepsgroep en dat dit hun betrokkenheid voedt. Tegelijk geven zij aan dat deze betrokkenheid niet betekent dat men dagelijks met de oprichting van de beroepsgroep bezig is. Het pastoraat speelt zich af in het onmiddellijke en pastores worden voortdurend geconfronteerd met een hoge werkdruk. Eén van de geïnterviewden geeft daarom aan dat het voor pastores in de gezondheids- en de welzijnszorg niet vanzelfsprekend is extra inspanningen te doen, bijvoorbeeld het lezen van verslagen en het geven van reacties op gepubliceerde teksten. Zij wijst erop dat de oprichting van de beroepsgroep en het concrete pastorale werk zich op twee verschillende niveaus, met elk een eigen mechanisme, afspelen. Daarom is het belangrijk dat pastores blijvend worden aangemoedigd om mee te werken aan het oprichten van de beroepsgroep. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren door het bekendmaken van resultaten, het organiseren van vormingsdagen rond concrete thema's of ontmoetingsdagen van pastores ... Zo wordt de beroepsgroep herkenbaar als iets van pastores voor pastores, waardoor de pastores er het nut steeds opnieuw van gaan inzien, aldus de geïnterviewde pastor. Naarmate het oprichten van de beroepsgroep vordert, wordt de

²⁷ Een heel aantal oudere aalmoezeniers, deeltijds werkzaam in ouderenvoorzieningen, heeft de nota niet ontvangen, omdat zij niet over een e-mailadres beschikken. Nadien bleek ook dat de adressenlijst, die doorgegeven werd vanuit het bisdom Hasselt, de pastores uit de ouderenzorg niet bevatte.

blijvende betrokkenheid van pastores aan ‘de basis’ belangrijker, omdat dit een dialoog garandeert.

In het kader van deze onderzoeksthesis werden 82 antwoorden op de bevraging in rekening gebracht. Een aantal antwoorden representeren het pastorale team van de zorginstelling. Indien dit wordt verrekend, kunnen we stellen dat in totaal 101 pastores de bevraging hebben beantwoord, individueel of in team. In totaal zouden er een 350-tal pastores geadresseerd zijn. De responsiviteit is dus goed. Zeker wanneer rekening wordt gehouden met het gegeven dat de bevraging per e-mail werd verzonden: e-mailadressen veranderen snel, e-mails verdwijnen soms tussen tal van ongewenste berichten, niet elke pastor heeft een e-mailadres of dit is niet algemeen bekend en zo verder.

Dit hoofdstuk zal grotendeels worden opgebouwd rond de antwoorden op de bevraging.

Eerst wordt de wenselijkheid van de beroepsgroep voor pastores in de gezondheids- en welzijnszorg nagegaan. Hier worden de antwoorden op de eerste vraag van de bevraging in rekening gebracht. We zullen nagaan hoeveel pastores de oprichting wenselijk vinden en wat hun eventuele argumentatie is. Hetzelfde doen we voor pastores die het oprichten van een beroepsgroep niet wenselijk vinden en voor pastores die (nog) niet weten of zij de oprichting wenselijk vinden of niet.

De tweede paragraaf van dit hoofdstuk sluit aan bij de tweede vraag uit de bevraging, namelijk welke doelen en taken door de beroepsgroep behartigd moeten worden. We zullen in deze paragraaf zeven clusters van taken en doelen bespreken. De paragraaf wordt afgesloten met extra aandachtspunten, die naar voren kwamen in de antwoorden op de bevraging.

Ten derde wordt stilgestaan bij de antwoorden op de derde vraag, die peilt naar het engagement voor de adviesgroep. Ook hier brengen we de aantallen en argumentatie van voor- en tegenstanders in beeld.

Ten vierde bespreken we de antwoorden op de laatste vraag naar bijkomende vragen en suggesties.

In een vijfde en laatste paragraaf vergelijken we de gewenste doelen en taken van de Vlaamse beroepsgroep met die van reeds bestaande beroepsgroepen uit het buitenland. Het gaat hier om de beroepsgroepen, die in het eerste hoofdstuk reeds werden verkend.

2.1 Wenselijkheid van een beroepsgroep

De eerste vraag van de bevraging, of men achter het oprichten van een beroepsgroep kan staan, leert dat er een breed draagvlak is voor de oprichting. De bevraging geeft aan dat 92 van de 101 respondenten (91 %) achter de oprichting van een beroepsgroep staan. Zes pastores (6 %) zien dit om diverse redenen niet zitten en drie pastores (3 %) vragen om meer informatie en duidelijkheid in verband met de invulling en de verhoopte meerwaarde.

2.1.1 Het oprichten van een beroepsgroep is wenselijk

Het merendeel van de pastores, die antwoordden op de bevraging, vindt het oprichten van een beroepsgroep wenselijk.

De meerderheid, 54 van de 92 pastores die achter het oprichten van een beroepsgroep staan, geeft dit aan zonder verdere argumentatie. Wel vermelden zij in hun antwoorden vaak dat ze de noodzaak van het initiatief aanvoelen en er de zin zeker van inzien.

Verder beargumenteren 30 pastores hun steun aan het initiatief. Vier pastores willen een beroepsgroep, omdat zij meer ondersteuning en samenwerking van pastores onderling en vanuit de Kerk willen. Daarom geeft één pastor aan dat de betrokkenheid van monseigneur Vangheluwe belangrijk en waardevol is. Bij het verlangen naar ondersteuning hoort ook het enthousiasmeren, erkennen en waarderen van collega's en het zoeken naar een forum om problemen te bespreken. Eén pastor geeft aan dat een hernieuwde ondersteuning van pastores noodzakelijk is, nu de steun van de stichtende religieuze ordes afneemt en er nood is aan gekwalificeerde opvolgers van deze religieuzen. Zeven pastores geven duidelijk aan dat zij het oprichten van een beroepsgroep voor pastores zien als een goed toekomstgericht initiatief, dat een antwoord biedt op de huidige tekenen des tijds en deze uitdagingen ernstig neemt. Dit algemene argument wordt door de pastores ook verder gespecificeerd. Eén pastor vermeldt dat men binnen de eigen zorginstelling ziet dat de plaats van de pastorale dienst afhankelijk is van de *goodwill* van de huidige directie. Daarbij wordt enerzijds de vraag gesteld wat er zal gebeuren wanneer er een nieuwe directie wordt aangesteld, anderzijds wat toekomstige besparingen vanuit de managementcultuur met zich mee zullen brengen. Nog één pastor getuigt van de eigen situatie als aalmoezenier en zegt officieel niet op de personeelslijsten te zijn opgenomen, hoewel het verrichte werk de grenzen van het vrijwilligerswerk ruimschoots overschrijdt. Daarom pleit deze pastor voor een duidelijker statuut. In verband met de voorzieningen hoopt één pastor op duidelijke suggesties naar het beleid toe en halen drie pastores aan dat er nood is aan een duidelijkere pastorale identiteit. Men hoopt

dat een beroepsgroep kan helpen intern en extern sterker te staan als (verenigde) pastores. Deze wens wordt aangevuld door twee pastores die aangeven dat zij de noodzaak voelen de pastorale eigenheid en deskundigheid te verduidelijken en te beschermen. Zij willen dat een beroepsgroep wordt opgericht, zodat de specifieke pastorale inbreng in de medische sector duidelijk kan worden aangegeven. Daarbij is het voor twee pastores belangrijk dat de beroepsgroep de specifieke deskundigheid van de pastores onderscheidt van enerzijds een loutere christelijke bewogenheid en anderzijds de deskundigheid van psychologen en andere paramedische beroepen. Een laatste argument voor het oprichten van een beroepsgroep voor pastores in de gezondheids- en welzijnszorg wordt aangehaald door twee pastores. Zij zien wat andere beroepen binnen de zorgcontext hebben bereikt door zich te verenigen, bijvoorbeeld de psychologen en de verpleegkundigen. De resultaten die deze beroepsgroepen hebben bereikt, wakkeren het verlangen naar een eigen beroepsgroep aan en stemmen hoopvol.

Overzicht van de argumenten voor het oprichten van een beroepsgroep

1. bevorderen van de samenwerking van pastores onderling en met de Kerk (4)
2. ondersteuning bieden aan gekwalificeerde pastores (1)
3. toekomstgerichtheid (7)
 - i. onafhankelijk worden van de *goodwill* van directie (1)
 - ii. duidelijk statuut verwerven (1)
 - iii. suggesties naar het beleid toe (1)
4. versterken van de pastorale identiteit (3)
5. verduidelijken en beschermen van de eigenheid en deskundigheid (4)
6. resultaten die andere beroepen bereikten door zich te verenigen (2)

Zes pastores zeggen zich te kunnen vinden in het oprichten van een beroepsgroep, maar geven in het antwoord op deze vraag reeds enkele bedenkingen of voorwaarden. Eén pastor heeft vragen bij het statuut en de concrete vormgeving van een beroepsgroep. Drie pastores kunnen zich enkel achter het initiatief plaatsen, indien de beroepsgroep onafhankelijk en neutraal zal optreden. Eén van deze pastores vraagt hierbij naar de band met het Bureau voor Ziekenhuispastoraat (BZP) in het bidsom Mechelen-Brussel en wijst erop dat de beroepsgroep niet mag optreden als een controle-instantie, maar steun en bescherming moet bieden. Nog één van deze drie pastores vraagt zich af of onafhankelijkheid wel mogelijk is, gezien het initiatief

ontstaat in de schoot van de Kerk en pastores zich sowieso verbinden aan de zendende kerkgemeenschap en aan de uitbetalende zorginstelling. Twee pastores vragen naar een uitbreiding van het initiatief, waarvan één pastor wil dat het initiatief ook de andere pastorale werkvelden omvat en de andere pastor wil dat het initiatief daadwerkelijke over de grenzen van de bisdommen heen zal werken.

Ten slotte geven twee pastores aan dat zij wel achter het initiatief staan, maar de nood aan een beroepsgroep voor pastores in de gezondheids- of welzijnszorg eigenlijk (nog) niet echt aanvoelen. Deze pastores geven aan dat het aanvoelen van de noodzaak samenhangt met de context waarin men werkt. Veel is afhankelijk van het beleid van de instelling, de kansen die de pastorale dienst krijgt, hoe de instelling omgaat met de eigen christelijke identiteit ... De pastores zagen na het lezen van de nota de wenselijkheid van een beroepsgroep wel in.

Overzicht van de voorwaarden voor het oprichten van een beroepsgroep

1. meer duidelijkheid over het statuut en de vormgeving van de beroepsgroep (1)
2. onafhankelijk en neutraal optreden (3)
3. bieden van steun en bescherming, geen controle (1)
4. uitbreiding van het initiatief (2)
5. daadwerkelijk interdiocesaan werken (1)

2.1.2 Men weet niet of het oprichten van een beroepsgroep wenselijk is

Drie pastores laten het nog enigszins in het midden of zij het wenselijk vinden dat er een beroepsgroep voor pastores in de gezondheids- en welzijnszorg zou worden opgericht.

Twee pastores doen dit omdat zij vinden dat ze nog over te weinig informatie en inzicht beschikken. Van deze pastores geeft één pastor aan niet te zien of een beroepsgroep inderdaad de noodzakelijke meerwaarde, erkenning en ondersteuning kan bieden. Deze pastor geeft wel aan dat er daadwerkelijk nood is aan degelijke ondersteuning en aan een manier om sterk te staan in een seculariserende maatschappij waarbij katholieke pastores dreigen te verworden tot algemene zingevingstherapeuten. De tweede pastor heeft weinig zicht op de inhoud van een beroepsgroep voor pastores, bijvoorbeeld hoe men pastores zou kunnen erkennen als medisch beroep. Bovendien geeft deze respondent aan dat er binnen het BZP al wordt nagedacht over de identiteit van pastores. Hierdoor en door de duidelijkheid van het eigen statuut

in de eigen instelling weet de pastor niet of een aparte beroepsgroep wel nodig is.

Een derde en laatste pastor stelt de vraag of de vakbond, waarvan deze pastor reeds lid is, de belangen van pastores, die op het agenda van een beroepsgroep staan, niet reeds behartigt.

Overzicht van de redenen van twijfel over het oprichten van een beroepsgroep

1. te weinig inzicht en informatie over het initiatief en een beroepsgroep (2)
2. onzekerheid over de meerwaarde (1)
3. weinig zicht op de inhoudelijke invulling (1)
4. twijfel of de vakbond niet dezelfde belangen behartigt (1)

2.1.3 Het oprichten van een beroepsgroep is niet wenselijk

De antwoorden op de bevraging tonen ook aan dat zes pastores het oprichten van een beroepsgroep eerder niet zien zitten. Hierbij geeft één pastor enkel aan te oud en bijna gepensioneerd te zijn. Een tweede reactie is afkomstig van een pastor uit het gevangenispastoraat²⁸. Aan het statuut van gevangenispastores wordt reeds gewerkt vanuit het ministerie van Justitie, al is dit ook sterk afhankelijk van de regerende partijen. Gevangenispastores verkeren dus in een andere situatie dan de pastores in de gezondheids- of welzijnszorg en ervaren daardoor niet dezelfde nood aan een eigen beroepsgroep. Deze pastor geeft ten slotte wel de raad zich ook te beroepen op vertegenwoordigers van andere godsdiensten en de vrijzinnigen.

Uit de gemeenschappelijke reactie van twee pastores komt verder naar voren dat men het gevoel heeft dat er al een beroepsgroep voor pastores is, namelijk de groep van pastores die gezonden werden door de bisschop. Deze bisschop staat al in voor de onderscheiding, de vorming en de ondersteuning van pastores in het werkveld. Men geeft ook aan dat het BZP hier al voor instaat en pleit ervoor dat, als men toch doorgaat met het oprichten van een aparte beroepsgroep, het BZP deelneemt aan de onderhandelingen.

Een laatste gemeenschappelijke reactie van twee pastores geeft aan dat men de indruk heeft dat de vraag naar de wenselijkheid van een beroepsgroep eigenlijk te laat lijkt te komen, omdat de werking blijkbaar reeds op gang is gekomen. Verder koesteren deze twee pastores de angst dat een beroepsgroep dermate zou bezig zijn met het opstellen van een wettelijk kader, dat men aan

²⁸ Deze pastor is ook werkzaam in het gezondheidspastoraat en werd daarom opgenomen in het adressenbestand voor de bevraging.

de essentie van het beroep zou voorbijgaan. Daarbij vreest men dat er te weinig ruimte zal zijn voor spiritualiteit, creativiteit en openheid binnen het pastoraat. Ook vreest men dat een beroepsgroep te zeer zou lijken op een vakbond, waardoor bestuurders en beheerders van zorginstelling pastores binnen de instelling gaan weren en pastores enkel nog op uitdrukkelijk verzoek van patiënten of bewoners zouden kunnen werken. Ten slotte geven de pastores ook aan dat het hen beter lijkt de noden van de pastores in het eigen bisdom te bespreken, omdat dit niveau dichterbij het werkveld en de eigen situatie van de pastores staat.

Overzicht van de argumenten tegen het oprichten van een beroepsgroep

1. leeftijd (1)
2. voldoende andere initiatieven (2)
3. vraag komt te laat (2)
4. een beroepsgroep belemmert de spiritualiteit, creativiteit en openheid (2)
5. een beroepsgroep zou te zeer een vakbondskarakter krijgen (2)
6. noden van pastores worden beter op niveau van het bisdom besproken (2)

2.2 Doelen en taken van een beroepsgroep

In de bevraging werd ook gepolst naar taken en thema's die de beroepsgroep zeker zou moeten opnemen volgens de bevroegde pastores.

Twintig pastores geven hierbij aan dat de zes aandachtspunten uit de begeleidende nota ook hun grootste bekommernis zijn. Het gaat hier om (1) een intern en extern nadenken over de identiteit en functie van pastores in de gezondheids- en welzijnszorg, met aandacht voor de binding met de kerkgemeenschap en de onzekere toekomst van het beroep; (2) het voeren van een interdiocesaan beleid; (3) het verdedigen van de belangen van pastores op financieel, beleidsmatig en politiek vlak, zodat er communicatie mogelijk is tussen Kerk en staat; (4) het reageren op de veranderingen in de gezondheidszorg, de welzijnszorg en de actualiteit; (5) het duidelijk stellen en funderen van de taken van de pastores, zodat er meer begrip, waardering en inzicht mogelijk is; en (6) het ondersteunen van de identiteit en eigenheid van het pastorale werk.

Een groot aantal pastores reikt ook zelf nog belangrijke doelen en taken aan. Zij doen dit vanuit hun eigen context en ervaring. Omdat het om een open bevraging ging, zijn de antwoorden erg divers. Om de aangehaalde elementen

mee te nemen in het oprichten van een beroepsgroep, is het dan ook nodig een categorisering en schematisering aan te brengen. Om tot deze doelen te komen, werd gekozen om zich te laten leiden door de antwoorden van de pastores. Indien de formulering van de responderende pastores een aanvulling of nuance betekent van de algemeen geformuleerde doelstelling, wordt deze onder de algemene doelstelling opgenomen. We zullen zeven clusters van taken en doelen bespreken. Het gaat om doelen en taken in verband met (1) de identiteit en de eigenheid van de pastor; (2) de professionaliteit, vorming en competenties van de pastor; (3) de (privé)persoon van de pastor; (4) de communicatie van pastores onderling; (5) de communicatie van pastores met de samenleving en de bredere zorgsector; (6) de integratie van de pastor in de eigen zorgvoorziening; en (7) de band tussen pastor en kerkgemeenschap. We sluiten af met enkele kritische vragen en bemerkingen.

Bij het tellen hoe vaak een doelstelling wordt aangehaald in de antwoorden op de bevraging, werd rekening gehouden met het aantal reacties op de bevraging en niet met het aantal pastores dat achter elke reactie schuilgaat. Antwoorden die voortkomen uit een team worden dus gerekend als één in dit deel van het onderzoek.

2.2.1 Doelstellingen in verband met de identiteit en de eigenheid van de pastor

De doelstellingen die te maken hebben met de identiteit en de eigenheid van de pastor proberen een antwoord te bieden op de uitdagingen die uitgaan van het veranderende maatschappelijke en geloofsverbonden landschap. Enerzijds is er sprake van een secularisering, anderzijds is er sprake van een pluralisering van het religieuze landschap. Om het beroep van pastor een rijke en beschermde inhoud te geven, is het van belang uit te denken hoe men zich moet profileren in de huidige maatschappelijke context. Er wordt ook gevraagd naar het ontwikkelen van een duidelijke pastorale identiteit binnen de evoluerende zorginstellingen.

In acht antwoorden wordt het thema van identiteit en eigenheid in een eerder algemene betekenis naar voren geschoven. Daarbij geven vijf antwoorden aan dat de beroepsgroep moet nadenken over de identiteit van de pastor, één over het essentiële van de inhoud van het pastoraat en één antwoord over de kerntaken van de pastor.

Volgende specifieke thema's, taken en doelstellingen konden gedistilleerd worden uit de antwoorden van de pastores op de bevraging:

1. het uitbouwen van een gemeenschappelijke identiteit van pastores (3);
 - i. het scheppen van eenvormigheid, ondanks de vele verschillende statuten (1)
 - ii. het brengen van eenheid in een versnipperde groep (1)
2. nadenken over de identiteit van pastores in een steeds wijzigende maatschappij (7);
3. een blijvende zorg voor de spirituele dimensie, zonder daarbij de eigenheid van pastores te verliezen in confrontatie met minder expliciet christelijke mensen en andere levensbeschouwingen (2);
4. uitdenken hoe pastores zich kunnen onderscheiden van andere zorgverleners, die zich steeds meer begeven in de spirituele dimensie (bijvoorbeeld psychologen) (2);
5. uitdenken van de eigen identiteit van pastores binnen de bredere groep die instaat voor patiëntenbegeleiding (3);
6. kunnen aangeven wat de meerwaarde van pastorale begeleiding is (2);
7. nadenken hoe de pastor het evenwicht kan vinden tussen een te enge en te brede identiteit (door de spanning tussen de verwachtingen van de Kerk en de zorginstelling) (1);
8. thematiseren van de spanning tussen de inhoudelijke opdrachtgever (de Kerk) en de feitelijke werkgever (de zorginstelling) (1);
9. het opstellen van een pastorale deontologie en deze bewaken (4).

Uit het interview met een ziekenhuispastor kwam naar voren hoe pastores vaak individueel en zelfstandig te werk gaan. Zij hebben elk hun eigen visie en eigen manier van handelen. Hoewel dit zeker aan te moedigen is, leert de praktijk dat dit soms ook moeilijkheden met zich meebrengt in het samenwerken met andere pastores. Deze pastor vindt het daarom inderdaad wenselijk dat een overkoepelende beroepsgroep meer eenheid zou brengen in het pastorale landschap. Dit echter op voorwaarde dat het gaat om een eenheid in verscheidenheid. Zij illustreert dit met het prachtige beeld van het lichaam van Christus bij Paulus (1 Korintiërs 12,12-30): elk lichaamsdeel is anders, maar geen enkel deel kan gemist worden. Zo is ook elke pastor verschillend, maar samen vormen zij het pastorale lichaam van de Kerk en allemaal hebben zij hun specifieke bijdrage.

De doelen van een beroepsgroep die verwijzen naar een veranderende samenleving en een toename van andere levensbeschouwingen in ons land worden in één van de interviews hoog aanschreven. De multiculturele en

multireligieuze situatie van de samenleving wordt immers ook binnen de muren van de zorginstelling aanwezig gebracht, zowel onder de patiënten als onder het personeel. De geïnterviewde pastor stelt de vraag hoe men hier als katholieke pastor mee kan omgaan. Zelf reikt ze een beeld aan van de katholieke pastor die dan optreedt als gastheer of gastvrouw. Dit betekent dat de pastor zich de zorg voor mensen met een andere levensbeschouwing aantrekt en indien nodig iemand van deze levensbeschouwing contacteert om de verdere spirituele zorgverlening op te nemen. Deze persoon wordt dan als gast in de zorginstelling onthaald. Zo kan er een warme samenwerking plaatsvinden, waarbij ieders identiteit wordt gerespecteerd. De taak van de beroepsgroep hierin kan zijn dat de plaats en het aanbod van de pastor duidelijk worden omschreven en dat men suggesties doet naar de overheid en het zorgbeleid toe.

Dit verlangen naar een duidelijkere omschrijving van de plaats en het aanbod van de pastor komt in beide interviews ook naar voren in het kader van het onderscheid tussen de pastor en andere zorgverleners. In het bijzonder wordt hier gevraagd naar een duidelijke omschrijving van het onderscheid tussen de pastor en de psycholoog in de zorginstelling. De twee geïnterviewde pastores ervaren dat er steeds meer psychologen worden aangenomen en dat het steeds moeilijker wordt te onderscheiden wanneer een pastor gewenst is en wanneer een psycholoog.

2.2.2 Doelstellingen in verband met de professionaliteit, vorming en competenties van de pastor

Deze groep van doelstellingen wil een antwoord bieden op de vraag “Wanneer mag iemand zichzelf pastor noemen?”. Veel pastores verzochten in de antwoorden op de bevraging dat er vaak niet-opgeleide pastores aan het werk zijn, waardoor het werk niet altijd de gewenste kwaliteit, professionaliteit en eigenheid heeft.

Daarom worden volgende zaken door de pastores naar voren geschoven:

1. de nood aan een functieprofiel met minimumvereisten (opleidingsvoorwaarden, diploma's, competenties) (16);
2. de beroepsgroep moet de professionaliteit van pastores stimuleren (3);
3. de beroepsgroep moet vormingen, ondersteuning en begeleiding aanbieden (professioneel advies voor (beginnende) pastores, vakblad, website, studiedagen, supervisie ...) (17);
4. aanpakken van het tekort aan pastores (2).

Ook dit cluster van doelen en taken kan verder worden toegelicht vanuit de interviews met ziekenhuispastores. Uit de interviews blijkt dat vooral voortgezette vorming van pastores een aandachtspunt van de beroepsgroep moet zijn. Dit kan immers een antwoord bieden op de voortdurende evoluties in de samenleving en de zorgsector, die invloed hebben op het pastoraat. Beide geïnterviewden geven ook aan dat het duidelijk moet zijn over welke diploma's men moet beschikken om pastor te mogen worden. Eén van de geïnterviewden wijst erop dat het dan van belang is zich hieraan te houden, opdat het professionele statuut van de pastor ernstig wordt genomen. De andere geïnterviewde geeft aan dat ze de ervaring heeft dat men tegenwoordig al duidelijke criteria stelt voor wie pastor mag worden: over welke opleiding men moet beschikken, welke competenties men moet hebben ...

2.2.3 Doelstellingen in verband met de persoon van de pastor

Natuurlijk is de pastor niet enkel iemand met een professionele identiteit en inzetbaarheid. Hij/Zij is iemand met een eigen persoonlijke identiteit en privéleven. De pastores vragen in hun antwoorden op de bevraging dat de beroepsgroep hier ook aandacht voor zou hebben. Daarom vragen zij aandacht voor:

1. het psychisch welbevinden pastor (3);
 - i. een vertrouwenspersoon voor pastores, met de mogelijkheid van doorverwijzing (2)
 - ii. een plaats waar de klachten van pastores ernstig worden genomen (1)
2. het behartigen van de belangen van de (individuele) pastor (7);
3. de verhouding tussen werk en gezin (1).

In één van de interviews kwam naar voren dat de Kerk nog moet zoeken naar een goede houding en een goed beleid aangaande de privépersoon van de pastor. De aanstelling van lekenpastores brengt immers nieuwe elementen met zich mee, bijvoorbeeld het gezinsleven. Een beroepsgroep, blijvend verbonden met de Kerk, kan hierin een belangrijke rol spelen.

2.2.4 Doelstellingen in verband met de interne communicatie van de pastores

Pastores in de gezondheids- en welzijnszorg vormen een grote, verscheiden groep. De bevraagde pastores suggereren om deze groep meer met elkaar in

gesprek te brengen. Vanuit de antwoorden kunnen volgende doelstellingen geformuleerd worden, die te maken hebben met de communicatie tussen pastores:

1. uitbouwen van een ontmoetingsplatform voor pastores (2);
2. garanderen van een plaats voor de kritische stem van pastores tegenover andere pastores (1);
3. het oprichten van intervisiegroepjes (3);
4. een plaats vrijmaken voor het geven van wederzijdse collegiale adviezen (1);
5. het aanmoedigen van kritische (zelf-)reflectie (1).
6. een plaats bieden waar pastores samen kunnen nadenken (2);
7. conflictbemiddeling tussen pastores onderling (3).

2.2.5 Doelstellingen in verband met de externe communicatie

Een beroepsgroep voor pastores kan er niet alleen voor zorgen dat er een ontmoetingsplatform voor pastores kan ontstaan, waar interne communicatie kan plaatsvinden. Het biedt ook de mogelijkheid om als sterke groep aan externe communicatie te doen. Hiermee wordt communicatie naar de overheid, naar beleidsmensen en naar de bredere samenleving bedoeld. Eén antwoord op de bevraging zegt in dit verband dat een beroepsgroep de mogelijkheid heeft om de stem van alle Vlaamse pastores hierin te vertegenwoordigen. De hoofdbekommernis van deze externe communicatie en de doelstelling die hiermee samenhangt is pastorale zorg als een gespecialiseerde, specifieke en professionele discipline bekend te maken, te promoten en staande houden in de bredere samenleving.

Om dit in de toekomst te kunnen blijven doen, is er nood aan:

1. een transparant (juridisch) statuut voor pastores (18);
2. de bescherming van de beroepstitel en het beroep naar de toekomst toe (5)
 - i. het behouden van de titel ‘pastor’, omdat dit het aspect van een zending door de Kerk in zich draagt
 - ii. erover waken dat niet iedereen zich zomaar pastor kan noemen;
3. duidelijkheid over het financiële aspect: een rechtmatige verloning volgens opleiding, vergoeding voor oproepbaarheid en weekendwerk (19);
4. het erkennen van pastor als paramedisch beroep (2);
5. professionalisering en erkenning van pastores als zorgverleners (1);

6. aandacht voor pastoraat in de media, in tijdschriften en in publicaties (bijvoorbeeld van de Kankervereniging) (4)
7. het aangeven van het belang van zorg voor zingeving, omdat dit een wezenlijk deel van de mens is, en een duidelijke vraag naar middelen daarvoor (2);
8. een plaats voor spirituele zorg binnen palliatieve zorg (3);
9. het verlenen van juridisch advies en juridische bijstand voor pastores (2).

Uit de praktijk, die we aanwezig brengen door interviews, leeft het verlangen naar een bredere bekendheid van het pastorale beroep. Steeds minder mensen weten immers nog wie de pastor is en wat hij of zij komt doen in een zorginstelling. Er is veel uitleg nodig. Pastores moeten hun functie, eigenheid en meerwaarde uitleggen aan patiënten en zelfs aan personeel en beleid in de eigen zorginstelling. Dit betekent voor hen een verhoogde werkdruk. Toch vertelt één van de pastores dat het geenszins een verloren zaak hoeft te zijn. Zij ervaart dat er tal van mogelijke aanknopingspunten zijn. Rond Kerstmis of andere belangrijke christelijke feesten gaat zij vanuit de pastorale dienst expliciet naar de verschillende afdelingen. Daar ervaart ze hoe veel patiënten en personeelsleden zich hierbij nog steeds betrokken voelen en hoe er zo een ontmoeting ontstaat. De pastor moet daarom kunnen aanknopen bij de restanten van de christelijke traditie, die veel mensen nog met zich mee dragen en waar zij nog steeds belang aan hechten.

2.2.6 Doelstellingen in verband met het functioneren van de pastor in de zorgvoorziening

Pastores in de gezondheids- en welzijnszorg bevinden zich steeds in de spanning tussen de zendende instantie (de Kerk die optreedt als inhoudelijke opdrachtgever) en de feitelijke werkgever (de zorginstelling die optreedt als formele opdrachtgever). Binnen de zorginstelling werken de pastores samen met tal van andere disciplines en krijgen zij een specifieke plaats toegewezen. Toch is deze plaats niet altijd even duidelijk en niet altijd even zeker naar de toekomst toe. Voor pastores is de band met de zorginstelling een belangrijk aandachtspunt. Vaak hebben zij hun plaats binnen de instelling te danken aan de *goodwill* van de huidige directie of de huidige beleidsvoerders. Deze positie roept vragen op over wat er te gebeuren staat bij de komst van een nieuwe directie of bij het uittekenen van een nieuw beleid. De plaats van de pastorale dienst binnen de verschillende zorginstellingen is dan ook een belangrijk thema binnen het oprichten van een beroepsgroep.

Dit thema kan worden onderverdeeld in volgende elementen:

1. de plaats van de pastor in de groep van patiëntenbegeleiding (2);
2. de samenwerking van de pastorale dienst met andere disciplines (4);
3. de toegang van pastores tot patiëntendossiers, (gedeeld) beroepsgeheim, registratie (5);
4. het garanderen van een veilige ruimte voor de kritische stem van de pastor ten overstaan van de instelling en haar (ethisch) beleid (2);
5. de plaats van de pastor in instellingen met een verminderde kerkbetrokkenheid en met verminderde aandacht voor de christelijke identiteit van de voorziening (2);
6. het verlangen los te komen van de *goodwill* van directie en niet bedreigd te worden door besparingen binnen de instelling (5);
7. de plaats van de pastorale dienst in het organigram van de instelling (2);
8. de vraag naar een breed functieprofiel voor pastores, zodat het beroep naar de toekomst toe niet dreigt te verdwijnen (2);
9. het delen van de pastorale dienst in subsidies (2);
10. het belang en de meerwaarde van de pastorale dienst verhelderen en bepleiten (3)
 - i. erkennen van de ervaringsdeskundigheid van pastores tegenover psychologen
 - ii. het aantonen van het belang van de pastorale dienst op verschillende terreinen;
11. het kunnen vertalen van de eigen identiteit en het christelijke verhaal naar anderen toe (3);
12. het ijveren voor correcte arbeidsvoorwaarden (5)
 - i. aandacht voor de vergoeding van wachtdiensten
 - ii. aangepaste arbeidsvoorwaarden voor lekenpastores met een gezin;
13. een beroepsgroep die kan optreden als conflictbemiddelaar (3);
14. de normering van het aantal pastores per voorziening (8);
15. het garanderen van een gepaste liturgische ruimte of kapel in de instelling (2);
16. aanwervingscriteria en functioneringsgesprekken binnen de instelling (1);
17. de plaats van de pastor in het palliatief support team, de ethische commissie ... (3);
18. uittekenen van concrete modellen van integratie (1);
19. visieontwikkeling: de christelijke identiteit van de instelling tastbaar maken (1).

Eén van de geïnterviewde pastores wijst erop dat de individuele pastor zelf een belangrijk aandeel heeft in het zich integreren in de eigen zorgvoorziening. Toch kan dit zeker ondersteund worden door een beroepsgroep. De bovengenoemde taken en doelen maken dit mogelijk.

2.2.7 Doelstellingen in verband met de band tussen pastor en kerkgemeenschap

Ook de band die pastores hebben met de zendende instantie, de Kerk, blijft niet zonder vragen en problemen. Er zijn verschillen in de verwachtingen van de Kerk en die van de zorginstellingen. Daarnaast is er onduidelijkheid over de plaats van lekenpastores in de kerkgemeenschap.

Volgende thema's komen naar voren vanuit de antwoorden van de pastores:

1. de spanning tussen de Kerk en de zorginstelling als werkgevers (2);
2. de spanning tussen kerkverbondenheid en geloofsverbondenheid (3);
3. het theologisch statuut van (leken)pastores (2):
 - i. positie en taken van lekenpastores tegenover gewijde pastores (3)
 - ii. lekenpastores en rituelen/sacramenten (met bijzondere aandacht voor de ziekenzalving en woord- en communiediensten) (4)
 - iii. zichtbaarheid en erkenning van lekenpastores in en door de Kerk (1)
 - iv. integratie van het pastoraat in het kerkelijk gebeuren (1)
 - v. plaats van de pastor in de Kerk (1);
4. het garanderen van een veilige ruimte voor de kritische stem van de pastor tegenover de kerkgemeenschap (1);
5. de samenwerking tussen de verschillende bisdommen (7);
6. de beroepsgroep moet het beleid van de bisdommen helpen uitbouwen en optimaliseren (1);
7. de beroepsgroep moet kunnen optreden als conflictbemiddelaar tussen de individuele pastores en de bisdommen (3).

2.2.8 Extra aandachtspunten voor de beroepsgroep

Naast bovenstaande thema's, taken en doelstellingen die pastores graag zouden zien opgenomen worden in het oprichten van een beroepsgroep voor pastores in de gezondheids- en welzijnszorg, worden enkele aandachtspunten voor de groep in het algemeen aangehaald.

Ten eerste wordt gewezen op de diverse pastorale contexten. Het pastorale werk binnen de gezondheids- en welzijnszorg is erg divers. Deze diversiteit moet worden meegenomen in de beroepsgroep. Ten tweede vragen tal van pastores om tijdens het oprichten van de beroepsgroep en ook daarna voldoende en transparant te communiceren naar de pastores toe. Daarbij is het ook belangrijk dat men niet enkel theoretische modellen uitdenkt, maar voldoende terugkoppelt naar de pastorale praxis en daar de ideeën en theorieën toetst. Dit wordt in eerste instantie verwezenlijkt in de adviesgroep.

2.3 Engagement voor een adviesgroep

In de bevraging wordt aan de pastores gevraagd of zij zouden willen functioneren in een adviesgroep, die de ideeën van de kerngroep zal aftoetsen. Binnen de groep van 92 pastores die achter het oprichten van een beroepsgroep voor pastores in de gezondheids- en welzijnszorg staan, zijn er vier pastores die deze vraag niet beantwoord hebben. Twintig pastores willen zich onvoorwaardelijk engageren voor een adviesgroep en nog eens vier pastores willen dit zeker doen, al stellen zij zich enkele vragen. Twee van deze vier pastores geven aan dat ze niet te vinden zijn voor lange vergaderingen, één pastor zegt voorrang te willen geven aan jongere collega's en misschien enkele deelaspecten op zich te nemen en één pastor vraagt zich af of weinig theoretische achtergrond een probleem is. Hiermee samenhangend zijn er nog zes pastores die zich misschien willen engageren, indien het hen later nog eens gevraagd wordt of als er meer informatie wordt gegeven. Alle zes pastores geven aan dat ze nog vragen hebben bij de gevraagde tijdsinvestering en het tijdsvolume, waardoor men nog niet zeker is over de mogelijkheid om het engagement voor de adviesgroep te combineren met de andere taken en over de concrete haalbaarheid op het moment zelf.

Overzicht van de vragen en bedenkingen bij het engagement voor een adviesgroep

1. liefst geen lange vergaderingen (2)
2. vragen over tijdsinvestering en tijdsvolume (6)
3. voorrang geven aan jongere collega's (1)
4. beschikt niet over een theoretische achtergrond (1)

Door 21 pastores wordt zonder verdere argumentatie negatief geantwoord op de vraag of zij willen functioneren in een adviesgroep. Nog eens 37 pastores antwoorden negatief en geven daarbij aan waarom zij liever geen deel

uitmaken van een dergelijke groep. Zes pastores vinden hun oudere leeftijd of (nakend) pensioen problematisch. Negen pastores hebben nu reeds een te omvangrijk takenpakket en twee pastores combineren hun werkopdracht met een (bijkomende) opleiding. Vier pastores vinden dat zij te weinig ervaring hebben om te functioneren in een adviesgroep. Drie pastores nemen niet deel aan de adviesgroep, omdat een ander lid van hun team zich hiervoor reeds wenst te engageren. Vijf pastores zien een bijkomend engagement niet zitten om privéredenen en negen pastores uit een team zien een blijvende betrokkenheid niet zitten, maar wel een eenmalig engagement zoals het beantwoorden van de bevraging. Ten slotte geeft nog één pastor aan dat er te weinig adequate informatie werd gegeven, twijfelt één pastor omdat hij vreest dat de beroepsgroep niet zal worden wat verlangd wordt en zegt één pastor dat het juridische en politieke veld te veraf staat.

Samengevat kan dus worden gezegd dat over vier pastores niets is geweten, 30 pastores (eventueel) willen deelnemen aan de adviesgroep en 58 pastores dit eerder niet zien zitten. Gezien de argumentatie die hiervoor wordt gegeven betekent dit in de meeste gevallen niet dat men niet volledig achter het oprichten van een beroepsgroep staat.

Overzicht van de redenen om zich niet te engageren voor een adviesgroep

1. hoge leeftijd en/of nakend pensioen (6)
2. te omvangrijk takenpakket (9)
3. combinatie van werk en opleiding (2)
4. gebrek aan ervaring (4)
5. reeds engagement van een teamlid (3)
6. privéredenen (5)
7. wenst geen blijvende betrokkenheid (9)
8. gebrek aan adequate informatie (1)
9. vrees niet achter de beroepsgroep te kunnen blijven staan (1)
10. geen vertrouwdheid met het politieke en juridische veld (1)

2.4 Kritische vragen en bemerkingen

Als laatste wil de bevraging peilen naar bijkomende bemerkingen of suggesties. Zoals eerder werd aangegeven, waren er zes pastores die in het antwoord op de vraag naar de wenselijkheid van een beroepsgroep voor pastores reeds opmerkingen, vragen of voorwaarden formuleerden. Deze elementen worden hier niet hernomen. Hier wordt wel een weergave gegeven van de vragen, bemerkingen of suggesties die worden geformuleerd als

antwoord op de vraag hiernaar en in enkele gevallen als antwoord op de vraag naar de doelstellingen voor een beroepsgroep.

Een eerste cluster vragen gaat over de (on)afhankelijkheid van de beroepsgroep. In één van de antwoorden op de bevraging wordt de vraag gesteld onder wiens bevoegdheid de beroepsgroep zal functioneren en vanwaar de financiering zal komen. Twee antwoorden op de bevraging wijzen erop dat de doelstellingen van de beroepsgroep verschillende ministeries aangaan en vragen daarom onder welk ministerie de beroepsgroep zich zou plaatsen. Ten derde wordt binnen deze cluster van vragen vijf maal gevraagd wat de verhouding is tussen de beroepsgroep en de kerkelijke overheid. Is dit een afhankelijkheidsverhouding of zal de beroepsgroep apart functioneren? Het initiatief tot de oprichting van de beroepsgroep komt immers voort uit de bisschoppenconferentie. Enigszins in samenhang met deze vraag wordt vier maal de vraag gesteld wat de verhouding is tussen de beroepsgroep en het BZP.

Een tweede vragencluster houdt een vraag naar uitbreiding en samenwerking in. Enerzijds wordt in twee antwoorden gevraagd of er kan samengewerkt worden met andere godsdiensten en levensbeschouwingen, anderzijds wordt drie maal gevraagd naar een samenwerking met andere landen waar men reeds een beroepsgroep voor pastores heeft of waar men ook van plan is een beroepsgroep op te richten. Hier wordt ook gevraagd of er een Waalse tegenhanger voor het Vlaamse initiatief is of zal komen. Deze vraag komt drie maal terug. Eén keer wordt daarbij gewezen op de situatie in Brussel: daar werken Nederlandstalige en Franstalige pastores naast elkaar. Ten slotte drukt één pastor het verlangen uit dat de beroepsgroep zou samenwerken met andere instellingen, zodat er niet een overvloed aan visieteksten ontstaat. Het gaat hier om bijvoorbeeld Zorgnet Vlaanderen of Caritas.

Ten derde zijn er vragen in verband met het lidmaatschap van de beroepsgroep. Twee maal wordt gevraagd wie lid mag en kan worden van de beroepsgroep. De respondenten vragen of dit enkel mogelijk zal zijn voor pastores die door de Kerk gezonden zijn of voor iedereen die werkzaam is binnen het gezondheids- of welzijnspastoraat. Zij vragen ook of er voorwaarden zullen worden gesteld qua vorming, diploma's of competenties. Ten tweede wordt in één antwoord de vraag gesteld naar het betalen van lidgeld om tot de beroepsgroep te mogen toetreden.

Ten vierde zijn er nog drie andere elementen die door de pastores worden aangehaald. Ten eerste vraagt één pastor of het niet mogelijk is een aantal subgroepen op te richten in het proces van de oprichting van de beroepsgroep, zodat het werk door meerdere handen gedragen kan worden. Ten tweede wijzen twee respondenten op de nood aan voldoende communicatie naar de pastores en andere betrokkenen toe, zodat iedereen voldoende geïnformeerd is

over het initiatief en de stand van zaken. Ten derde en ten slotte wordt twee maal een pleidooi gehouden om de diversiteit van het pastorale werkveld voldoende in rekening te brengen.

Overzicht van kritische vragen en bemerkingen

1. (on)afhankelijkheid van de beroepsgroep
 - i. onder wiens bevoegdheid en financiering valt de beroepsgroep? (1)
 - ii. bij welk ministerie zoekt de beroepsgroep steun? (2)
 - iii. wat is de verhouding tussen de beroepsgroep en de Kerk? (5)
 - iv. wat is de verhouding tussen de beroepsgroep en het BZP? (4)
2. uitbreiding naar en samenwerking met
 - i. andere religies en levensbeschouwingen (2)
 - ii. andere landen (3)
 - iii. Wallonië (3)
 - iv. instellingen en verenigingen (1)
3. lidmaatschap van de beroepsgroep
 - i. wie kan lid worden? (2)
 - ii. betalen van lidgeld? (1)
4. oprichten van subgroepen (1)
5. nood aan voldoende communicatie (2)
6. aandacht voor diversiteit (2)

2.5 Besluit bij de resultaten op de bevraging van de Vlaamse pastores

De bevraging van de Vlaamse pastores uit de gezondheids- en welzijnssector levert heel wat informatie op. Ten eerste leert de bevraging dat de grote meerderheid van de pastores het oprichten van een beroepsgroep ondersteunt. Ten tweede reiken de antwoorden heel wat belangrijke doelen en taken voor de toekomstige beroepsgroep aan. Ten derde geven de aandachtspunten, kritische vragen en bemerkingen een aantal elementen aan, die aan verder onderzoek moeten worden onderworpen en die bij het oprichten en functioneren van de beroepsgroep niet uit het oog verloren mogen worden. Deze vragen en bemerkingen zullen immers terugkeren in de wederzijdse dialoog tussen theorie en praktijk, maar ook tussen de Kerk en de pastores op de werkvloer. Op spanning die tussen deze twee laatste gesprekspartners mogelijk is, gaan we in het volgende hoofdstuk dieper in.

2.6 Vergelijking met doelen en taken van beroepsgroepen in het buitenland

In het voorgaande hoofdstuk werd ingegaan op een aantal beroepsgroepen voor spiritueel zorgverleners of geestelijk verzorgers in enkele andere landen van de Europese gemeenschap. Ook zij hebben bepaalde doelen en taken voor ogen. Op dit punt in het onderzoek willen we stilstaan bij hun doelstellingen en taken en daarbij bekijken in welke mate zij overeenstemmen met de doelen en taken die de beroepsgroep in België zou moeten behartigen volgens de bevraagde pastores. Om hiervan een overzicht te krijgen, plaatsen we de verschillende doelen en taken naast elkaar in een vergelijkende tabel op de volgende bladzijden.

Clusters van doelen en taken uit dit onderzoek ²⁹	identiteit en eigenheid	professionaliteit, vorming en competenties	(privé)persoon van de pastor	interne communicatie	externe communicatie met de samenleving en bredere gezondheids- en welzijnszorg	integratie van de pastor in de zorgvoorziening	communicatie met de kerk- en geloofsgemeenschappen
VGZVZ (NL) ³⁰		<ul style="list-style-type: none"> • bevordering van de opleiding • bevordering van de voortgezette vorming • bezinning op een versterking van het beroepsethos 			<ul style="list-style-type: none"> • het geven van advies inzake functie en rechtspositie • vertegenwoordiging in daarvoor in aanmerking komende lichamen • het leggen en onderhouden van contacten met wetenschappelijke instellingen en personen 	<ul style="list-style-type: none"> • bevordering van de geestelijke verzorging in het geheel van de zorginstelling • in naam van de leden rechten bedingen en in hun naam collectieve arbeidsovereenkomst en aangaan, alsmede namens de leden tot handhaving van de bedongen rechten in rechte optreden, waaronder begrepen het vorderen van schadevergoeding 	
HCC (VK) ³¹		<ul style="list-style-type: none"> • aanbieden van training • bieden van informatie en 	<ul style="list-style-type: none"> • bieden van spirituele zorgverlening en advies 		<ul style="list-style-type: none"> • contact leggen met het departement voor gezondheid en de NHS 		<ul style="list-style-type: none"> • mogelijk maken en coördineren van de dienst van de Kerk aan de zieken

²⁹ Voor een verdere uitwerking van deze doelen verwijzen we naar de ophijsting eerder in dit hoofdstuk (2.2), vanaf p. 16 in dit onderzoek.

³⁰ Deze doelstellingen zijn te raadplegen op VERENIGING VAN GEESTELIJK VERZORGERS IN ZORGINSTELLINGEN, *Doelstellingen*; http://www.vgvz.nl/over_de_vgvz/doelstellingen (toegang 18.03.2010).

³¹ HOSPITAL CHAPLAINCIES COUNCIL, *Welcome*; <http://www.nhs-chaplaincy-spiritualcare.org.uk> (toegang 06.04.2010).

Clusters van doelen en taken uit dit onderzoek ²⁹	identiteit en eigenheid	professionaliteit, vorming en competenties	(privé)persoon van de pastor	interne communicatie	externe communicatie met de samenleving en bredere gezondheids- en welzijnszorg	integratie van de pastor in de zorgvoorziening	communicatie met de kerk- en geloofsgemeenschappen
		<ul style="list-style-type: none"> advies voor een goed pastoraal handelen de standaarden van de <i>National Health Society</i> (NHS) helpen te bereiken studenten theologie voorbereiden op het werk bijdragen aan de theologische reflectie 	<ul style="list-style-type: none"> verstrekken van informatie en advies bij onderhandeling met de NHS 		<ul style="list-style-type: none"> hulp bieden bij het aanstellen van spiritueel zorgverleners optreden als tussenpersoon in de communicatie tussen het departement voor gezondheid en de Kerk uitwisseling van informatie met andere christelijke Kerken 		<ul style="list-style-type: none"> contact leggen met de diocesane adviesgevers verstrekken van informatie en advies in de onderhandeling met de NHS en zorginstellingen over de aanstelling nagaan van de standaarden en de inhoud van het handelen, vanwege de Kerk
AHPCC (VK) ³²		<ul style="list-style-type: none"> goed pastoraal handelen aangeven en promoten professionele ontwikkeling ondersteunen 			<ul style="list-style-type: none"> contact leggen met andere organisaties voor palliatieve zorg contact leggen met andere organisaties voor 	<ul style="list-style-type: none"> optreden als referentiepunt bij de aanstelling bieden van professioneel advies aan zorgvoorzieningen 	<ul style="list-style-type: none"> contact leggen met kerken en geloofsgemeenschappen bieden van professioneel advies aan Kerken

³² We verzamelden deze doelen en taken op ASSOCIATION OF HOSPICE AND PALLIATIVE CARE CHAPLAINS, *Aims of the Organisation*; <http://www.ahpcc.org.uk/aims.htm> (toegang 06.04.2010) en ASSOCIATION OF HOSPICE AND PALLIATIVE CARE CHAPLAINS, *Constitution*; <http://www.ahpcc.org.uk/pdf/ahpccconstitution.pdf> (toegang 06.04.2010).

Clusters van doelen en taken uit dit onderzoek ²⁹	identiteit en eigenheid	professionaliteit, vorming en competenties	(privé)persoon van de pastor	interne communicatie	externe communicatie met de samenleving en bredere gezondheids- en welzijnszorg	integratie van de pastor in de zorgvoorziening	communicatie met de kerk- en geloofsgemeenschappen
		<ul style="list-style-type: none"> • bieden van professionele ondersteuning • aanmoedigen van theologische en existentiële reflectie • aanbieden van vorming en fora voor informatie 			<ul style="list-style-type: none"> • spirituele zorgverlening in de gezondheidszorg • spirituele, pastorale en religieuze zorg promoten als integraal deel van goede palliatieve zorg 		
CHCC (VK) ³³		<ul style="list-style-type: none"> • promoten van de professionele status • aanbieden van training en vorming 					
SACH (Schotland) ³⁴		<ul style="list-style-type: none"> • opstellen van standaarden en gedragscodes • bieden van ondersteuning • aanbieden van 			<ul style="list-style-type: none"> • belangen verdedigen • contact leggen met andere organisaties en samenwerking 		<ul style="list-style-type: none"> • contact leggen met religieuze organisaties en samenwerking bevorderen

³³ Deze informatie is te vinden op COLLEGE OF HEALTH CARE CHAPLAINS, *Introduction*; <http://www.healthcarechaplains.org> (toegang 06.04.2010).

³⁴ SCOTTISH ASSOCIATION OF CHAPLAINS IN HEALTHCARE, *SACH Aims*; <http://www.sach.org.uk> (toegang 06.04.2010).

Clusters van doelen en taken uit dit onderzoek ²⁹	identiteit en eigenheid	professionaliteit, vorming en competenties	(privé)persoon van de pastor	interne communicatie	externe communicatie met de samenleving en bredere gezondheids- en welzijnszorg	integratie van de pastor in de zorgvoorziening	communicatie met de kerk- en geloofsgemeenschappen
		vorming en training <ul style="list-style-type: none"> • aanmoedigen van theologische reflectie 			bevorderen		
LPVAKA (Letland) ³⁵		<ul style="list-style-type: none"> • bieden van professionele ondersteuning, vorming en middelen • professionele vorming verzekeren • aanmoedigen van verdere training en kwalificatie • opstellen van professionele standaarden • evaluatie en analyse van de spirituele 	<ul style="list-style-type: none"> • aanmoedigen en ondersteunen van persoonlijke groei 		<ul style="list-style-type: none"> • aangeven van het belang van spirituele zorg • relaties met andere organisaties bevorderen • samenwerking met beroepsgroepen in andere landen • optreden als tussenpersoon in de communicatie met het ministerie voor gezondheid • bijdragen tot de erkenning van spiritueel 	<ul style="list-style-type: none"> • relaties met de zorginstelling bevorderen 	<ul style="list-style-type: none"> • mogelijk maken van oecumenische en multireligieuze dialoog • relaties met religieuze organisaties bevorderen • optreden als tussenpersoon in de communicatie met kerken en geloofsgemeenschappen

³⁵ Deze doelen en taken zijn te vinden op ASSOCIATION OF PROFESSIONAL HEALTHCARE CHAPLAINCY OF LATVIA, *Mission and Tasks*; <http://www.lpvaka.lv/lpvaka-eng.html> (toegang 06.04.2010).

Clusters van doelen en taken uit dit onderzoek ²⁹	identiteit en eigenheid	professionaliteit, vorming en competenties	(privé)persoon van de pastor	interne communicatie	externe communicatie met de samenleving en bredere gezondheids- en welzijnszorg	integratie van de pastor in de zorgvoorziening	communicatie met de kerk- en geloofsgemeenschappen
		zorgverlening in de gezondheidszorg <ul style="list-style-type: none"> • aanmoedigen van onderzoek 			zorgverlener als medisch beroep		
Voorstel Vlaanderen ³⁶	<ul style="list-style-type: none"> • bijdragen aan de verdere ontwikkeling van het beroep • stimuleren van de reflectie over de eigen identiteit 	<ul style="list-style-type: none"> • bevorderen van opleiding tot pastor en het opmaken van een profiel voor een pastor • bijdragen tot de navorming van pastores • bevorderen van de professionaliteit van de pastor in de voorziening • contacten leggen en onderhouden met wetenschappelijke instellingen 	<ul style="list-style-type: none"> • bemiddelen in conflicten die zich voordoen op het werkterrein 	<ul style="list-style-type: none"> • contacten leggen en onderhouden met pastores • bemiddelen in conflicten die zich voordoen op het werkterrein • geven van advies inzake functie en statuut of rechtspositie van de pastor in een voorziening 	<ul style="list-style-type: none"> • bijdragen tot de verdere integratie van de pastorale zorg in de totaalzorg • in naam van de pastores ijveren voor een juridisch statuut van het beroep pastor en de pastores hiertoe vertegenwoordigen waar nodig 	<ul style="list-style-type: none"> • bijdragen tot de verdere integratie van het pastoraat in de voorzieningen • bijdragen tot een versterking van de beroepsethiek van de pastor in een voorziening • bemiddelen in conflicten die zich voordoen op het werkterrein 	<ul style="list-style-type: none"> • contacten leggen en onderhouden met de kerkgemeenschap • bewaren van de band met de kerkgemeenschap en streven naar een blijvende integratie van de zending van pastores

³⁶ Dit zijn de doelstellingen, die door de kerngroep werden gedestilleerd uit de bevraging van de pastores. Deze lijst werd op 8 december 2009 voorgelegd aan de adviesgroep en is te raadplegen op <http://www.kuleuven.be/thomas/images/cms/Elisabeth/Doelen%20van%20de%20beroepsgroep.pdf> (toegang 13.05.2010).

Uit deze vergelijkende tabel blijkt dat de verschillende beroepsgroepen de meeste gemeenschappelijke doelstellingen hebben op het gebied van professionaliteit, vorming en competenties. Hiermee samenhangend treden de beroepsgroepen in dialoog met de bredere samenleving en gezondheids- of welzijnssector, waarbinnen men de spirituele zorgverlening of geestelijke verzorging wil zien als een erkend beroep met een belangrijke meerwaarde.

Zowel in Vlaanderen als in het buitenland blijkt een grote vraag te bestaan naar professionalisering en opleiding. De Nederlandse Vereniging van Geestelijk Verzorgers in Zorginstellingen (VGVZ) heeft als tweede en derde doelstelling het bevorderen van de opleiding tot geestelijk verzorger en het bevorderen van de voortgezette vorming³⁷. Opleiding en verdere educatie van geestelijk verzorgers zijn ook aandachtspunten in het meerjarenbeleidsplan van de vereniging³⁸. De *Association of Hospice and Palliative Care Chaplains* (AHPCC) uit het Verenigd Koninkrijk moedigt eveneens professionele ontwikkeling aan en biedt professionele hulp aan haar leden aan. Om dit mee mogelijk te maken heeft de vereniging als doelstelling eveneens het organiseren van lezingen, congressen en zo verder³⁹. Hetzelfde geldt voor de *Scottish Association of Chaplains in Healthcare* (SACH)⁴⁰ en de Letse beroepsgroep⁴¹. Ook het *College of Health Care Chaplains* uit het Verenigd Koninkrijk (CHCC) wil de professionele status van de spirituele zorgverlener promoten, zowel nationaal als bij de zorginstellingen zelf. Daarom is training en onderwijs van spirituele zorgverleners voor deze beroepsgroep van meet af aan een centraal punt geweest⁴².

Hoewel beroepsgroepen in het buitenland weinig of geen expliciete doelstellingen lijken te hebben aangaande de identiteit of eigenheid van de spirituele zorgverlening of geestelijke verzorging, speelt dit zeker wel een rol. Deze vraag klinkt door in de andere doelstellingen, in de zelfdefinities van de beroepsgroepen en in gepubliceerde documenten. Ook in de antwoorden van de Vlaamse pastores klinkt de vraag naar eigenheid, identiteit en meerwaarde van pastores.

³⁷ VERENIGING VAN GEESTELIJK VERZORGERS IN ZORGINSTELLINGEN, *Doelstellingen*.

³⁸ VERENIGING VAN GEESTELIJK VERZORGERS IN ZORGINSTELLINGEN, *Meerjarenbeleidsplan VGVZ, Vereniging van Geestelijk Verzorgers in Zorginstellingen. Visie op de jaren 2009-2013*; <http://www.vgvz.nl/userfiles/files/nieuws/Meerjarenbeleidplan%20VGVZ%20%202009%20-%202013.pdf> (toegang 18.03.2010), p. 10-12.

³⁹ ASSOCIATION OF HOSPICE AND PALLIATIVE CARE CHAPLAINS, *Aims*; ASSOCIATION OF HOSPICE AND PALLIATIVE CARE CHAPLAINS, *Constitution*, p.1 en ASSOCIATION OF HOSPICE AND PALLIATIVE CARE CHAPLAINS, *Standards for Hospice & Palliative Care Chaplaincy*, 2006; <http://www.ahpcc.org.uk/pdf/ahpccstandards2006.pdf> (toegang 06.04.2010), p. 3.

⁴⁰ SCOTTISH ASSOCIATION OF CHAPLAINS IN HEALTHCARE, *SACH Aims*.

⁴¹ ASSOCIATION OF PROFESSIONAL HEALTHCARE CHAPLAINCY OF LATVIA, *Mission and Tasks*.

⁴² COLLEGE OF HEALTH CARE CHAPLAINS, *Introduction*.

De AHPCC erkent enerzijds dat spirituele zorg ook door andere zorgverleners of door familieleden kan worden verstrekt. Toch benadrukken zij anderzijds dat dit wel behoort tot de specialiteit of de expertise van de spirituele zorgverlener⁴³. Een beroepsgroep kan helpen omschrijven wat deze specialisatie of expertise inhoudt.

De Vlaamse gezondheids- en welzijnspastores vragen dat de toekomstige beroepsgroep ook zou nadenken over de eigenheid en de identiteit van pastores binnen de bredere groep van patiëntenbegeleiding. In diezelfde lijn gaan beroepsgroepen in het buitenland op zoek naar een multidisciplinaire samenwerking, waarvan pastorale of spirituele zorg een belangrijke discipline is, zodat de mens als geheel kan worden verzorgd en geheeld. In de gedragscode voor spirituele zorgverleners van de beroepsgroepen uit het Verenigd Koninkrijk wordt duidelijk aangegeven dat spirituele zorgverleners verondersteld worden samen te werken in een multidisciplinair teamverband en zoveel mogelijk moeten communiceren met hun collega's, vanzelfsprekend wel binnen de grenzen van de gewenste geheimhouding⁴⁴. Hiermee samenhangend wil de AHPCC de spirituele, pastorale en religieuze zorg ook op de kaart van de palliatieve zorg zetten; iets wat ook de Vlaamse pastores bezighoudt⁴⁵. De Letse beroepsgroep stelt als tweede doelstelling voorop dat ze de samenleving moet informeren over het belang van spirituele zorg in de gezondheids- en welzijnszorg⁴⁶.

Door het pastoraat of de geestelijke verzorging op te nemen bij de multidisciplinaire benadering van de patiënt, wordt ook gewerkt aan de integratie in de zorginstelling. Niet enkel de Vlaamse of Belgische beroepsgroep zou dit moeten bevorderen, de VGVZ maakt er haar eerste doelstelling van⁴⁷.

De pontificale raad voor het gezondheidspastoraat wil een gelijkaardige taak vervullen als de beroepsgroepen voor pastores in de gezondheids- en welzijnszorg. De raad werd in 1985 als *Pontifical Commission for the Pastoral Assistance to Health Care Workers* opgericht door het *motu proprio* 'Dolentium Hominum' van paus Johannes Paulus II. In 1988 werd deze commissie omgevormd tot de huidige *Pontifical Council for the Pastoral Assistance to Health*, door de publicatie van de apostolische constitutie

⁴³ ASSOCIATION OF HOSPICE AND PALLIATIVE CARE CHAPLAINS, *Standards*, p. 3.

⁴⁴ ASSOCIATION OF HOSPICE AND PALLIATIVE CARE CHAPLAINS, COLLEGE OF HEALTH CARE CHAPLAINS, NORTHERN IRELAND HEALTHCARE CHAPLAINS' ASSOCIATION & SCOTTISH ASSOCIATION OF CHAPLAINS IN HEALTHCARE, *Code of Conduct*; <http://www.wbeeson.co.uk/healthcarechaplains/documents9a/coc2010.doc> (toegang 06.04.2010), p. 8 en ASSOCIATION OF HOSPICE AND PALLIATIVE CARE CHAPLAINS, *Welcome*; <http://www.ahpcc.org.uk> (toegang 06.04.2010).

⁴⁵ ASSOCIATION OF HOSPICE AND PALLIATIVE CARE CHAPLAINS, *Constitution*, p. 1.

⁴⁶ ASSOCIATION OF PROFESSIONAL HEALTHCARE CHAPLAINCY OF LATVIA, *Mission and Tasks*.

⁴⁷ VERENIGING VAN GEESTELIJK VERZORGERS IN ZORGINSTELLINGEN, *Doelstellingen*.

'Pastor Bonus'. Deze raad wil het vormingswerk, de studie en de acties van de katholieke internationale organisaties promoten en stimuleren. Dit wil ze zowel doen in het veld van de gezondheidszorg zelf, als ook in alle andere organisaties die werkzaam zijn in het veld. Daarbij richt ze zich tot de verschillende niveaus in de sector en maakt ze gebruik van alle beschikbare middelen. Daarnaast staat de pauselijke raad ook in voor het verspreiden, uitleggen en verdedigen van de kerkelijke leer over onderwerpen die de gezondheidszorg aangaan. Ten slotte wil de raad ook contacten behouden met de plaatselijke kerkgemeenschappen, iets wat ook de beroepsgroepen voor pastores in de gezondheidszorg trachten te doen⁴⁸.

Uit de vergelijking van deze doelen en taken van beroepsgroepen voor pastores, kunnen we besluiten dat tal van concrete noden uit het pastoraat en de context van het pastoraat in de verschillende landen gelijklopend zijn. In meerdere landen zien we bijvoorbeeld de professionaliseringstendens binnen het pastoraat, die wordt gekenmerkt door een vraag naar opleiding en permanente vorming. Deze trend naar professionalisering wordt mee gevoed door de wereldwijde economisering van de gezondheids- en welzijnssector. De trends, veranderingen en verwachtingen van deze sector bepalen immers in grote mate het pastoraat. In het geval van de economisering zien we dat gezondheids- en welzijnsvoorzieningen goed opgeleide professionelen in dienst willen nemen, die de meerwaarde van hun aanwezigheid en werk in de voorziening kunnen aantonen.

Toch moet er ook aandacht worden besteed aan de verschillen tussen de beroepsgroepen. De context waarin zij ontstaan zijn en functioneren verschilt immers van land tot land. In het vorige hoofdstuk hebben we dit kunnen illustreren door aan te tonen dat sommige beroepsgroepen zich multireligieus organiseren en andere niet. In de vergelijking van de doelen en taken klinkt dit verschil ook door, wanneer wordt nagedacht over de eigenheid van de leden van de beroepsgroep. We verwijzen hiermee naar de verschillen tussen geestelijk verzorgers, spiritueel zorgverleners en pastores; zoals werd aangegeven in de inleiding van dit onderzoek en in het eerste hoofdstuk. Door deze verschillen in context is het aan te moedigen dat pastores zich in de eerste plaats nationaal – of soms zelfs regionaal – verenigen, in plaats van een internationale beroepsgroep op te richten. Vanzelfsprekend is samenwerking en dialoog tussen de verschillende nationale beroepsgroepen wel aan te moedigen, net omdat er naast de verschillen heel wat gelijkenissen bestaan. De Vlaamse beroepsgroep speelt in op de specifieke noden van het Vlaamse pastoraat, bijvoorbeeld door aandacht te hebben voor vragen rond de band

⁴⁸ PONTIFICAL COUNCIL FOR HEALTH PASTORAL CARE,
http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/hlthwork/documents/rc_pc_hlthwork_pro_20051996_en.html (toegang 26.03.2010).

tussen pastores en de kerkgemeenschap of het theologische statuut van lekenpastores. Ook de vraag naar de spanning tussen kerkverbondenheid of geloofsverbondenheid kenmerkt het hedendaagse Vlaamse landschap. Op deze spanning wordt in het volgende hoofdstuk van dit onderzoek teruggekomen. Het is ook tekenend voor Vlaanderen dat de beroepsgroep duidelijk eerst de pastores wil verenigen. Binnen de Vlaamse context is er immers geen sprake van geestelijk verzorgers. Naast deze specifieke noden zien we dat de Vlaamse beroepsgroep ook aandacht heeft voor de noden, die eigen zijn aan het pastoraat in het algemeen, zoals de vraag naar de eigenheid en identiteit van de pastor. De beroepsgroep wil ook een antwoord bieden op de professionaliseringstendens. We kunnen hieruit besluiten dat de Vlaamse beroepsgroep de noden van het pastoraat in eigen land goed oppikt en zich, breder bekeken, goed aansluit bij beroepsgroepen uit het buitenland.

HOOFDSTUK 3

De ambtelijke dimensie van het pastoraat

In het beroep van pastor worden tal van polen met elkaar in verband gebracht. Een klassieke manier om deze polen te benoemen, is door te zeggen dat de pastor werkt vanuit een ambt, als beroepsbeoefenaar en als unieke persoon. Met ambt wordt bedoeld dat de pastor werkt vanuit een specifieke verbondenheid met en zending vanuit de Kerk, waarbij hij/zij in relatie staat met de traditie en de geloofsgemeenschap. Deze verbondenheid en zending wordt uitgedrukt in de aanstelling van pastores door de bisschop. De relatie met de kerkgemeenschap en haar traditie behelst het hele leven van de pastor, het is niet enkel een onderdeel van zijn/haar beroep. De ambtelijke dimensie van het pastoraat leeft dus door in de persoon van de pastor. De pastor is als unieke persoon aanwezig in het pastoraat, met de persoonlijke relatie die hij/zij als persoon heeft met God, met de Kerk, maar ook met alle andere persoonlijke kenmerken. Ten slotte is de pastor ook een professionele werkkraft. Er wordt van een pastor verwacht dat hij/zij over bepaalde competenties en vaardigheden beschikt, die hij/zij kan gebruiken binnen een professionele pastorale relatie. Hiervoor is opleiding, permanente vorming, begeleiding en ervaring nodig⁴⁹.

In dit hoofdstuk willen we voornamelijk stilstaan bij de ambtelijke dimensie van het pastoraat. Uit de antwoorden op de bevraging naar aanleiding van het oprichten van een beroepsgroep is gebleken dat deze dimensie veel pastores bezighoudt. Ten eerste zijn er vragen die peilen naar de verhouding tussen deze dimensie van roeping, zending en kerkelijke verbinding enerzijds en de concrete zorginstelling anderzijds. Ten tweede zijn er vragen naar de identiteit van de pastor, waarbij men een evenwicht probeert te vinden tussen een te brede en een te enge identiteit. Ook dit is een vraag naar de invloed van de kerkelijke zending en verbondenheid op de pastorale taken. Ten derde stellen pastores zeer concreet en rechtstreeks de vraag hoe het eigenlijk nu, op dit moment, zit met die verbondenheid. We hebben zeven doelstellingen in verband met de band tussen pastor en kerkgemeenschap kunnen distilleren uit

⁴⁹ A. DILLEN, A. LIÉGEOIS, A. VANDENHOECK, *Pastores als spirituele zorgverleners. Identiteit, professionaliteit en uitdagingen*, in A. DILLEN, A. LIÉGEOIS & A. VANDENHOECK (eds.), *De moed om te spreken en te handelen. Profetisch pastoraat*, Halewijn, Antwerpen, 2009, 212-232; online geraadpleegd op <http://www.kuleuven.be/thomas/images/cms/Elisabeth/Pastores%20als%20spirituele%20zorgverleners%282%29.pdf> (toegang 09.04.2010), p. 4-5.

de antwoorden op de bevraging⁵⁰. In het bijzonder hebben we in dit hoofdstuk aandacht voor (1) de invloed die het aanstellen van lekenpastores heeft op de vraag naar de ambtelijke dimensie van het pastoraat; (2) de mogelijkheid van het bestaan van een veilige ruimte voor de kritische stem van de pastor tegenover de kerkgemeenschap en (3) de spanning tussen kerkverbondenheid en geloofsverbondenheid. Deze spanning stelt de vraag of de pastor louter werkzaam is vanuit een persoonlijke, individuele christelijke inspiratie en of hij/zij ook een vertegenwoordiger van de kerkelijke geloofsgemeenschap is? Om een antwoord te bieden op deze vragen, verkennen we eerst de ambtelijke dimensie van het pastoraat en hoe de dimensie de laatste jaren in crisis lijkt te verkeren. In een volgende paragraaf staan we stil bij de professionaliteit van de pastor, om in een derde stap te kijken hoe ambt en professionaliteit soms uit elkaar dreigen te groeien. Ten slotte gaan we dieper in op de spanning tussen geloofsverbondenheid en kerkverbondenheid.

3.1 De ambtelijke identiteit van de pastor in crisis

Wanneer we spreken over de ambtelijke dimensie van het pastoraat, willen we verwijzen naar de specifiek religieuze identiteit van de pastor, naar zijn/haar persoonlijke roeping en zending door de geloofsgemeenschap waarmee hij/zij verbonden is. Deze dimensie zorgt dus voor een levenbeschouwelijke inkleuring van het handelen van de pastor. De pastor treedt zelf op vanuit een welbepaalde levensbeschouwelijke en religieuze inspiratie, die hij/zij binnenbrengt in de pastorale relatie. Als pastor kan men ook optreden als vertegenwoordiger van de grotere geloofsgemeenschap waartoe men behoort.

Het lijkt erop dat de evidentie van deze ambtelijke dimensie van het pastoraat de laatste jaren aan het afbrokkelen is. De vraag naar hoe deze dimensie moet worden ingevuld lijkt steeds dringender te worden. Het is mogelijk hier te spreken van een crisis van de religieuze identiteit of ambtelijke identiteit van de pastor. Om deze crisis te verklaren kunnen twee belangrijke factoren

⁵⁰ Deze doelstelling zijn te vinden in het tweede hoofdstuk in dit onderzoek (vanaf p. 16). De doelen aangaande de band met de pastor en de kerkgemeenschap werden onderscheiden van doelen en taken in verband met (1) de identiteit en eigenheid van de pastor; (2) zijn/haar professionaliteit, vorming en competenties; (3) de persoon van de pastor; (4) de interne communicatie onder pastores; (5) de externe communicatie met de samenleving en bredere zorgvoorziening; en (6) het functioneren van de pastor in de eigen zorgvoorziening. De doelen- en takencluster in verband met de band tussen pastor en kerkgemeenschap werd verder onderverdeeld in (1) de spanning tussen de Kerk en zorginstelling als werkgevers; (2) de spanning tussen kerkverbondenheid en geloofsverbondenheid; (3) het theologisch statuut van (leken)pastores; (4) het garanderen van een veilige ruimte voor de kritische stem van de pastor; (5) de interdiocesane samenwerking; (6) het helpen uitbouwen en optimaliseren van het beleid van de bisdommen; en (7) de vraag naar een conflictbemiddelaar.

worden aangeduid. De eerste situeert zich binnen de bredere maatschappelijke context, de tweede is eigen aan het pastoraat zelf.

Ten eerste merkt men dat de identiteit van de pastor in de samenleving niet langer vanzelfsprekend is. Waar pastores, mensen met een kerkelijk ambt, vroeger een vanzelfsprekende status en waardering kregen omwille van hun persoon en functie, lijkt dit in de hedendaagse maatschappij niet langer het geval te zijn. De status van de persoon met een kerkelijk ambt is niet meer vanzelfsprekend afleidbaar vanuit dit ambt, maar kan pas worden toegekend door de persoonlijke prestaties van de pastor⁵¹. De geringere betekenis die aan het ambt wordt toegeschreven, kan gezien worden in het verlengde van de desinstitutionalisering van de religie⁵². De pastor zelf en de mensen die sterk betrokken zijn op het kerkelijke gebeuren hebben een duidelijkere invulling van wie een pastor is en wat hij/zij doet. Daarbuiten is men hiervan steeds minder op de hoogte: er ontstaat een soort vaagheid omtrent de functie van pastores in de Kerk en in de samenleving. Dit kan ertoe leiden dat pastores zelf ook de vraag naar hun identiteit gaan stellen. Door het afnemen van de vanzelfsprekendheid van het ambt en zo ook van de herkenbaarheid van een pastorale functie, kunnen we immers vaststellen dat het gevoel van identiteit en eigenheid in het gedrang lijkt te komen. Op deze manier wordt de basis voor persoonlijke identiteit aangetast. Deze basis “is immers de overeenstemming tussen de zelfperceptie en sociale herkenning, waardoor het mogelijk wordt zich op een stabiele manier op het leven te oriënteren”⁵³.

Ten tweede zorgen verschuivingen binnen het pastoraat zelf er ook voor dat de ambtelijke dimensie van het pastoraat minder duidelijk wordt. Ten eerste is er het grote tekort aan priesters. Binnen het kerkbeeld, waarmee mensen het meest vertrouwd zijn, hebben zij de functie met de duidelijkste ambtelijke dimensie. Nu we zien dat het aantal priesters sterk gedaald is, lijkt dit ook een daling van de vertrouwdheid met het kerkelijke ambt met zich mee te brengen. Een tweede beïnvloedende factor, die hiermee samenhangt, is de aanstelling van lekenpastores om het tekort aan priesters en andere gewijden op te vangen. Deze aanstelling van leken in het pastoraat gebeurt vanuit een opwaardering van het priesterschap van het hele volk, van alle gedoopte mensen. Door te erkennen dat leken als pastores werkzaam kunnen zijn, worden de diensten door leken opgewaardeerd en heeft men aandacht voor de individuele charisma's van elke persoon⁵⁴. De ambtelijke dimensie van lekenpastores is immers niet even vanzelfsprekend als die van hun gewijde

⁵¹ R. NAUTA, *Dubbelspel. Ambt en professie in het pastoraat*, in H. BECK, R. NAUTA & P. POST (eds.), *Over spel. Theologie als drama en illusie*, Leende, Damon, 2000, 260-290, p.261.

⁵² *Ibidem*, p. 265.

⁵³ *Ibidem*, p. 262.

⁵⁴ K. OWENS, *The Future of Roman Catholic Healthcare Chaplaincy*, in *Scottish Journal of Healthcare Chaplaincy* 4/2 (2001) 12-16, p. 13-14; online geraadpleegd op http://www.sach.org.uk/journal/0402p12_owens.pdf (toegang 06.04.2010).

collega's. Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat in de antwoorden op de bevraging van de gezondheids- en welzijnspastores vragen rijzen over het theologisch statuut van deze lekenpastores en hun verhouding tot gewijde pastores. Het aanstellen van lekenpastores gaat hand in hand met het afnemen van een overwegend sacramentele visie op pastoraat. Bij het begin van het individuele pastoraat was dit nog een taak die weggelegd was voor priesters, die hun identiteit konden ontlennen aan het toedienen van de sacramenten aan hun pastoranten⁵⁵. In een aantal landen, bijvoorbeeld Tsjechië⁵⁶, leeft deze sacramentele visie op pastoraat nog steeds en in bijvoorbeeld Italië bestaat het overgrote deel van pastores uit priesters⁵⁷. In het categoriale pastoraat is de zending en kerkverbondenheid van lekenpastores minder zichtbaar dan in het territoriale pastoraat. Bijvoorbeeld in het parochiepastoraat is de band tussen de lekenpastor en de kerkgemeenschap duidelijker dan dezelfde band bij een ziekenhuispastor. De band wordt immers zichtbaar gesteld: de lekenpastor binnen een parochie treedt op in de kerk, is daar letterlijk aanwezig. Categoriale pastores hebben een grotere afstand ten overstaan van de kerkgemeenschap. Zij kunnen hun verbondenheid met de Kerk enkel tastbaar maken door hiervan te getuigen. Waar pastores pas een duidelijke functie en status krijgen door persoonlijke verworvenheden, lijkt het bij categoriale pastores ook zo te zijn dat hun ambtelijke dimensie pas duidelijk wordt doorheen persoonlijk getuigen en optreden. De evidentie is verloren gegaan. Binnen het parochiepastoraat neemt de lekenpastor bovendien aan aantal taken samen met de plaatselijke priester op, of hij/zij neemt zelfs een aantal taken over. De duidelijkere ambtelijke identiteit van de priester lijkt zo voor een deel te worden overgedragen op de lekenpastor. In het categoriale pastoraat zien we deze overdracht minder.

3.2 De professionaliteit van de pastor

In bovenstaande paragraaf hebben we beschreven hoe de herkenbaarheid en het belang van de ambtelijke dimensie van het pastoraat afneemt. Een andere beweging, die het pastoraat bovendien weer op de kaart wil zetten, is de professionaliseringstendens die het pastoraat de laatste jaren kenmerkt. Deze tendens stimuleert en ondersteunt de beroepspool van het pastoraat, waarbij

⁵⁵ Zie: G. HEITINK, *Geestelijk verzorger. Een ambt en een ambacht*, in J. DOOLAARD (ed.), *Nieuw handboek geestelijke verzorging*, Kampen, Kok, 2006, 161-169, p. 161.

⁵⁶ M. OPATRNA & M. CERMAKOVA, *Health Care Chaplaincy in Czech Republic. Present Situation in Hospitals and Hospices in the Czech Republic*, <http://www.eurochaplains.org/czech.htm> (toegang 06.04.2010). Zie ook: A. VANDENHOECK, *Pastoraat in de gezondheidszorg in de Europese gemeenschap. Tsjechië*, in *Pastorale perspectieven* 141 (2008) 56-58, p. 57.

⁵⁷ A. BRUSCO, *Health Care Chaplaincy in Italy*, <http://www.eurochaplains.org/italy.htm> (toegang 06.04.2010).

men zich bewust is geworden van de nood aan opleiding, vaardigheden, competenties en zo verder. Ook de verschillende beroepsgroepen voor pastores in de gezondheids- en welzijnszorg wensen de professionaliteit te ondersteunen en te stimuleren. Men hoopt zo het pastorale beroep op de kaart van erkende beroepen in de gezondheids- en welzijnszorg te zetten, waardoor ook de algemene bekendheid, herkenbaarheid en integratie van het beroep bevorderd zou worden.

Uit deze beweging komt een beeld van de pastor naar voren, waarin deskundigheid en competenties duidelijker omschreven worden.

Zo wordt de pastor bijvoorbeeld getypeerd als ‘meertalig’. Hij of zij beheerst niet enkel een geloofstaal of een spirituele taal, maar ook tal van andere talen die in de context van de voorziening en in het leven van zijn/haar pastoranten worden gesproken. Niet alleen betekent dit dat de pastor met de pastorant in gesprek kan treden over verschillende domeinen van diens leven, het maakt ook dat de pastor kan worden ingeschreven in het multidisciplinaire team dat instaat voor de zorg van de pastorant⁵⁸. De pastor probeert een brug te bouwen tussen de wereld van de medische zorg en die van de spirituele zorg, waarvan hij/zij de expert is. Uit de doelstellingen van reeds bestaande beroepsgroepen voor gezondheids- en welzijnspastores en uit de vragen en noden van de Vlaamse pastores kunnen we afleiden dat dit wordt gezien als een belangrijke competentie van de pastor. Het bevordert de integratie van de pastor in het zorgverlenend team en in de instelling, maar het wil ook een waarborg zijn voor het verlenen van integrale zorg aan de patiënt of bewoner. Een dergelijke zorg heeft niet enkel oog voor de medische zorg voor de mens, maar ook voor zijn/haar psychisch welbevinden, de sociale context en de confrontatie met diepere vragen, wat de spirituele zorg voor de mens uitmaakt⁵⁹. Het is echter vanzelfsprekend niet enkel de pastor die in deze totaalzorg voorziet, dat is de taak van het gehele multidisciplinaire team. Daarnaast zijn de verschillende domeinen van de totaalzorg wel onderscheiden, maar niet altijd even duidelijk gescheiden als zou elke zorgverlener een afgelijnd eigen domein hebben. De zorg voor de zieke medemens door elke zorgverlener kan worden bekeken als een diepmenselijke handeling, die gestuurd wordt door toewijding aan en liefde voor zijn/haar naaste. Kerkelijke documenten gebruiken voor deze zorg de parabel van de goede Samaritaan: geroepen door het aangezicht van het lijden, neemt men vanuit een diepe sympathie en empathie de zorg voor de lijdende ander op zich⁶⁰. Volgens de kerkelijke documenten draagt zo elke zorgverlener bij tot

⁵⁸ A. DILLEN, A. LIÉGEOIS, A. VANDENHOECK, *Pastores als spirituele zorgverleners*, p. 5.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 2.

⁶⁰ Zie bijvoorbeeld: PONTIFICAL COUNCIL FOR HEALTH PASTORAL CARE, *The Charter for Health Care Workers. A Synthesis of Hippocratic Ethics and Christian Morality*;

het realiseren en zichtbaar maken van Gods liefde voor de mensen en vanuit een christelijke inspiratie kan men zo bijdragen aan het helende liefdeswerk van Christus⁶¹.

De professionaliteit van pastores wordt verder gekenmerkt door een aantal basisattitudes of grondhoudingen. De psychologie en vooral de counselingmethode van Rogers speelden een belangrijke rol bij de ontwikkeling van deze kenmerken van de pastorale professionaliteit⁶². Het pastoraat nam hieruit het belang van positieve waardering, empathie en authenticiteit over. De pastor respecteert de pastorant in zijn/haar waardigheid en biedt erkenning voor zijn/haar levensverhaal, waarbij hij/zij zich tracht in te leven in de gevoelens en gedachten van de pastorant. Dit alles wordt gedaan vanuit een authentieke houding, wat betekent dat de handelingen en uitspraken van de pastor in overeenstemming zijn met zijn/haar gedachten en gevoelens⁶³. Daarnaast bouwt de pastorale zorg ook voort op de Grieks-Romeinse traditie van zorg voor de ziel, die het christendom vanaf haar ontstaan in zich heeft opgenomen⁶⁴.

Kenmerkend voor de professionaliteit van pastores is ook de theologische opleiding, die zij genoten hebben. Deze opleiding en de eigen spiritualiteit van de pastor zijn belangrijke werkinstrumenten voor het pastorale handelen. De pastor luistert steeds met een christelijk en theologisch gevormd oor naar het levensverhaal van de pastorant, ook al wordt dit niet altijd geëxpliciteerd. Ten eerste betekent dit dat de pastor in het levensverhaal op zoek is naar fragmenten van zin en zinbeleving of naar zinvragen bij de pastorant. Ten tweede betekent het theologisch luisteren van de pastor dat hij/zij een brug probeert te slaan tussen het levensverhaal van de pastorant en de rijke christelijke traditie. Desalniettemin mag dit verband niet als absoluut en noodzakelijk worden gezien. Pastores worden immers op de eerste plaats gekenmerkt door openheid en beschikbaarheid voor alle mensen en hij/zij zal zijn/haar interventies steeds aanpassen aan de leefwereld van de pastorant. Toch is het christelijke perspectief nooit volledig weg te denken, net vanuit de aanwezigheid van de pastor als christen en vertegenwoordiger van de geloofsgemeenschap. Hetzelfde wordt echter niet noodzakelijkerwijs verondersteld bij de pastorant.

http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/hlthwork/documents/rc_pc_hlthwork_doc_30061997_honings_en.html (toegang 24.03.2010).

⁶¹ PONTIFICAL COUNCIL FOR PASTORAL ASSISTANCE, *Charter for Health Care Workers*; <http://www.ewn.org/library/CURIA/PCPAHEAL.HTM#0> (toegang 24.03.2010).

⁶² G. HEITINK, *Geestelijk verzorger*, p. 163.

⁶³ A. DILLEN, A. LIÉGEOIS, A. VANDENHOECK, *Pastores als spirituele zorgverleners*, p. 6.

⁶⁴ G. HEITINK, *Geestelijk verzorger*, p. 164.

3.3 Bij een uit elkaar groeien van ambt en professionaliteit

We schetsten tot nu toe de beide polen van professionaliteit en ambt. Optimaal is het wanneer beide polen aanwezig zijn in de pastor en zijn/haar pastoraal handelen. Op die manier wordt recht gedaan aan de levenbeschouwelijke en professionele aspecten van het pastoraat⁶⁵. Professor emeritus Gerben Heitink noemt het beroep van geestelijk verzorger daarom een ambt en een ambacht⁶⁶. Deze ideale integratieve benadering is echter niet altijd even makkelijk op te nemen in de praktijk. Heitink merkt dit ook op:

Bipolariteit functioneert nog teveel als een tweestromenland waarbinnen ‘professionelen’ en ‘traditionelen’ elkaar bestrijden. De één bewaakt het pastorale en kerkelijke karakter van het beroep, de ander kiest voor professionaliteit en algemene geestelijke verzorging. Zo leidt bipolariteit tot polarisatie in plaats van integratie.⁶⁷

In deze paragraaf bekijken we van dichterbij wat de gevolgen zijn voor de pastorale zorg, als ambt en professionaliteit uit elkaar groeien.

Eenzijds kan de nadruk worden gelegd op het ontwikkelen van de professionaliteit, waardoor de religieuze identiteit en de kerkelijke binding op de achtergrond komen te staan. Dit is wat Heitink de ‘professionelen’ noemt. In het aangehaalde citaat merkt hij op dat aan deze kant van het tweestromenland wordt gekozen voor algemene geestelijke verzorging. Geestelijke verzorging is een bredere term dan pastoraat. Waar pastores een christelijke levensbeschouwelijke achtergrond hebben, kunnen geestelijk verzorgers ook werkzaam zijn vanuit een andere levensbeschouwing, waaronder het humanisme.

Geestelijke verzorging wil een antwoord bieden op de menselijke zoektocht naar zin in het leven. Vragen naar zin en samenhang komen het meest voor in situaties van lijden en onrecht⁶⁸, bijvoorbeeld bij opname in het ziekenhuis of in een ouderenvoorziening. In dergelijke situaties doen mensen beroep op een spiritueel referentiekader, vanuit de ervaring dat het biologische, psychologische of sociale referentiekader niet langer toereikend is⁶⁹. Deze geestelijke verzorging blijft dus wel steeds levensbeschouwelijk gekleurd, hoewel niet noodzakelijk religieus. Door de professionaliteit te benadrukken, doet men niets af van de band met het levenbeschouwelijke. Wel ontdoet men zich enigszins van de kerkelijke banden en gaat men zich meer als

⁶⁵ G. HEITINK, *Geestelijk verzorger*, p. 161.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 161.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 167.

⁶⁹ A. DILLEN, A. LIÉGEOIS, A. VANDENHOECK, *Pastores als spirituele zorgverleners*, p. 3.

professional bekijken in de zorginstelling, in plaats van binnen de Kerk⁷⁰. Daarnaast vindt er ook een verbreding plaats, in die zin dat men ervan uitgaat dat een algemene geestelijke verzorging een beter antwoord kan bieden op het pluralistisch levenbeschouwelijk klimaat⁷¹. Men biedt daarom bijvoorbeeld een levensbeschouwelijke begeleiding aan, dit is “het begeleiden van mensen op het vlak van levens- en zingevingsvragen, ongeacht de achtergrond van de persoon”⁷². Tevens past een minder kerkelijke spirituele zorg binnen de bredere maatschappelijke ontwikkelingen, zoals de desinstitutionalisering van de religie. Religie en levensbeschouwing zijn allerminst afwezig in de huidige maatschappij, zij het dat ze nu een meer individuele vorm aannemen⁷³. In deze context kan het ambt ook worden ingevuld vanuit een brede levensbeschouwelijkheid⁷⁴, eerder dan vanuit een duidelijke kerkelijke binding of vanuit de vertegenwoordiging van de geloofsgemeenschap door de pastor. Een dienst voor geestelijke verzorging of voor spirituele zorgverlening binnen de zorginstelling is bovendien meer laagdrempelig dan een pastorale dienst en wekt meer de indruk dat men openstaat voor alle mensen, hoewel ook een pastorale dienst wel degelijk alle mensen wil dienen.

Anderzijds kan de klemtoon worden gelegd op het ambt, in plaats van op de professionaliteit van de pastor. Pastores die hiervoor kiezen, worden door Heitink de ‘traditionelen’ genoemd. De oudere term ‘pastor’ geeft immers meer uitdrukking aan de kerkelijke dimensie van het beroep en geeft aan dat men wil voortbouwen op de lange en rijke christelijke traditie⁷⁵.

De zorg, die wordt verleend, wordt hier ‘pastorale zorg’ genoemd. Het verschil tussen levensbeschouwelijke begeleiding en pastorale zorg ligt niet hierin dat pastorale zorg enkel een zorg van christenen voor christenen is, zoals hierboven reeds kort werd aangegeven. Pastores bieden evenzeer spirituele zorg aan voor alle mensen in de zorginstelling. Dit ligt in lijn met de missionaire dimensie van de Kerk, die alle mensen wil aanspreken en alle mensen wil dienen. De pastor staat zelf in deze Kerk met haar traditie, maar

⁷⁰ G. HEITINK, *Geestelijk verzorger*, p. 163.

⁷¹ *Ibidem*, p. 163.

⁷² VERENIGING VAN GEESTELIJK VERZORGERS IN ZORGINSTELLINGEN, *Werkdocument geestelijke verzorging*;

<http://www.vgvz.nl/userfiles/files/werkdocument%20geestelijke%20verzorging%20VG.doc> (toegang 12.04.2010), p. 7.

⁷³ VERENIGING VAN GEESTELIJK VERZORGERS IN ZORGINSTELLINGEN, *Meerjarenbeleidsplan VGVZ, Vereniging van Geestelijk Verzorgers in Zorginstellingen. Visie op de jaren 2009-2013*; <http://www.vgvz.nl/userfiles/files/nieuws/Meerjarenbeleidplan%20VGVZ%20%202009%20-%202013.pdf> (toegang 18.03.2010), p. 6.

⁷⁴ A. VANDENHOECK, *De meertaligheid van de pastor in de gezondheidszorg. Resultaatgericht pastoraat in dialoog met het narratief-hermeneutisch model van C. V. Gerkin* (doctoraatsproefschrift Godgeleerdheid, K.U.Leuven), Leuven, 2007, p. 202; online te raadplegen op <https://lirias.kuleuven.be/bitstream/1979/877/5/Volledige%2Bversie.pdf> (toegang 07.04.2010)

⁷⁵ A. DILLEN, A. LIÉGEOIS, A. VANDENHOECK, *Pastores als spirituele zorgverleners*, p. 3.

getuigt daarnaast ook van een grote openheid en dialoogbereidheid. De christelijke achtergrond van de pastor vormt een open referentiekader, dat in dialoog kan worden gebruikt met de veelheid aan andere interpretaties⁷⁶. Het verschil met de levenbeschouwelijke begeleiding is dat pastorale zorg de zingevingsvragen van de gesprekspartner in een christelijk perspectief zal plaatsen of ze van daaruit zal beantwoorden⁷⁷.

Pastores die ervoor kiezen meer nadruk te leggen op de ambtelijke dimensie dan op de professionaliteit, doen dit vaak omdat zij vrezen dat professionaliteit een bedreiging vormt voor spiritualiteit, de vrijplaats van de pastor in de instelling en het beroepsgeheim van de pastor. Daarnaast wordt professionaliteit soms gezien als een emotionele afstand tegenover de pastoraat, alsof de aanwezigheid van de pastor louter technisch wordt en niet meer authentiek is⁷⁸.

3.4 Geloofsverbondenheid en kerkverbondenheid

In de ‘professionele’ en de ‘traditionele’ opvatting van het pastoraat klinkt een andere visie op de ambtelijkheid van de pastor door. De eerste opteert eerder voor persoonlijke identiteit en spiritualiteit van de pastor of geestelijk verzorger, terwijl de tweede meer belang lijkt te hechten aan de geloofsgemeenschap. We zouden kunnen zeggen dat de professionele visie een geloofsverbondenheid vraagt van de christelijke geestelijk verzorger (de pastor), terwijl de traditionele visie een kerkverbondenheid vraagt.

Ook in Vlaanderen knellen de kerkelijke banden wel eens, omdat pastores zich eerder gebonden voelen aan de zorginstelling waarin ze werkzaam zijn dan aan de Kerk zoals de geprofessionaliseerde geestelijk verzorgers in Nederland⁷⁹, omdat men de band met de Kerk als louter formeel aanvoelt, omdat er spanningen en conflicten zijn met de kerkelijke overheid, omdat men zich niet meer thuis voelt in het kerkelijke instituut, en zo verder. Vanuit de eerder besproken crisis van de ambtelijke dimensie, kunnen we begrijpen dat deze spanningen voornamelijk worden aanvoeld door lekenpastores. Zij hebben immers een minder geformaliseerde kerkverbondenheid, gezien deze niet is gethematiseerd in een wijdingssacrament. Misschien ervaren leken dan eerder een geloofsverbondenheid dan een kerkverbondenheid. In een interview met een ziekenhuispastor komt in dit kader naar voren dat het verschil tussen priesterpastores en lekenpastores vaak wordt aanvoeld op

⁷⁶ A. DILLEN, A. LIÉGEOIS, A. VANDENHOECK, *Pastores als spirituele zorgverleners*, p. 4.

⁷⁷ VERENIGING VAN GEESTELIJK VERZORGERS IN ZORGINSTELLINGEN, *Werkdocument*, p. 7-8.

⁷⁸ A. VANDENHOECK, *De meertaligheid van de pastor*, p. 175.

⁷⁹ G. HEITINK, *Geestelijk verzorger*, p. 163.

een eerder irrationeel niveau: men ervaart een andere band met de zendende bisschop en in het verlengde daarvan met de bredere Kerk. Dit gebeurt omdat er geen wijding en gelofte van gehoorzaamheid is bij lekenpastores. Het gebrek aan deze expliciete band brengt, volgens deze pastor, ook een verschil in ervaring met zich mee. Priesterpastores, die een duidelijkere kerkverbondenheid ervaren, zouden in een basisreflex eerder stilstaan bij wat de Kerk voorschrijft of zegt; terwijl lekenpastores zich eerder zouden afvragen wat de patiënten het meest nodig hebben. Dit ervaringsverschil moet evenwel ook genuanceerd worden, blijkt verder in het interview: uiteraard staan zowel lekenpastores als priesterpastores in persoonlijke gesprekken ten dienste van de gesprekspartner en vertrekken zij vanuit die concrete mens. Bovendien lijkt het kerkbeeld steeds minder aantrekkelijk te worden. We hoeven hier maar te verwijzen naar de botsingen tussen de kerkelijke ethiek en de gangbare ethiek in de samenleving of naar de schandalen binnen de katholieke Kerk. Pastores, gezien als vertegenwoordigers van de Kerk, worden hierop door de samenleving bevraagd. Al te vaak worden zij zo gedwongen tot het aannemen van een verdedigende houding, wat veel energie, moed en sterkte vraagt. Veel gelovigen hebben het moeilijk om zich binnen dit klimaat toch nog volmondig tot de Kerk te rekenen. Des te sterker stelt deze vraag zich voor pastores en iedereen met een kerkelijk ambt. Zij zijn immers niet enkel lid van de kerkgemeenschap, maar zijn er ook werkzaam en moeten haar vertegenwoordigen. Ook op een meer kleinschalig niveau wekt de band met de Kerk twijfels en wrevel op bij pastores. Zij zien immers hoe de benoeming, en dus het ambt, van collega-pastores niet wordt goedgekeurd of verlengd door de bevoegde kerkelijke instanties, omwille van privéredenen en de persoonlijke leefsituatie van deze pastores. Het privéleven van de pastor, dat niet volledig loopt volgens de visie van de Kerk, zou dus meer doorwegen dan de competentie en gedrevenheid van de pastor; zelfs wanneer men deze de privésituatie niet binnenbrengt in het pastorale werk. Dergelijke verhalen heb ik tijdens mijn stageperiodes regelmatig horen vertellen. Ook in de interviews met ziekenhuispastores kwam dit naar voren. De pastores verlangen dat de beroepsgroep hierin objectiever kan optreden en een zekere afstand tussen het privéleven, het pastorale handelen en de Kerk kan waarborgen. Hierin klinkt door dat men wenst de aanstelling van pastores niet enkel te laten afhangen van de beslissing van een toevallige plaatselijke bisschop of bisschoppelijk medewerker.

Een andere vraag die in deze context weleens weerklinkt, is de vraag of de relatie met de Kerk noodzakelijk is, of de Kerk als inhoudelijke opdrachtgever noodzakelijk blijft naast de zorginstelling als feitelijke werkgever. Is het niet voldoende als de pastor werkzaam is vanuit een eigen christelijke identiteit en spiritualiteit, zonder (expliciete) band met de Kerk? In een interview geeft een pastor aan dat pastoraal handelen toch in de eerste plaats gaat om het instaan

voor de spirituele noden van de mensen, voor een boodschap van hoop en vertrouwen, en niet om het verdedigen van de kerkelijke belangen of het inlijven van mensen bij de Kerk. Tegelijk geeft zij aan dat het lenigen van spirituele noden en het getuigen van deze boodschap wel wordt mogelijk gemaakt in de Kerk, zolang zij in dialoog blijft staan met de samenleving.

Als argument voor het volstaan van een doorleefde geloofsverbondenheid kan opnieuw de desinstitutionalisering van de religie worden aangehaald. Dit fenomeen vindt immers niet enkel plaats onder de pastورانten, ook de pastores zijn hieraan onderhevig als kinderen van hun tijd. Ook pastores zijn in zekere mate geïndividualiseerd in hun levensbeschouwelijk denken en handelen. De pastorant kan zich hierdoor herkennen in de pastor en zich begrepen voelen in het eigen levensbeschouwelijke denken. In het meerjarenbeleidsplan van de Nederlandse Vereniging van Geestelijk Verzorgers in Zorginstellingen wordt professor Harry Kunneman geciteerd:

Ten gevolge van de uitwaaiering van levensstijlen zoeken patiënten, cliënten en bewoners in de persoon van de geestelijk verzorger niet zozeer een vertegenwoordiger van geloofswaarheden ontleend aan een maatschappelijke traditie, als wel een betrokken, breed geïnformeerde gesprekspartner die in staat is met hen mee te denken over fundamentele zingevingsvragen vanuit eigen ervaringen en persoonlijk verantwoorde inspiratiebronnen. De herkomst uit deze of gene traditie is daarbij van secundair belang.⁸⁰

Daarnaast kan worden aangehaald dat pastores en gelovigen, die zich nog wel bij een geïstitutionaliseerde religie rekenen, ook vaak op een persoonlijke manier omgaan met de officiële leer. Zij geven eigen interpretaties en maken keuzes om een aantal dingen wel en andere dingen niet te volgen. De herkenbaarheid zou hierdoor afnemen⁸¹.

Toch hoeft kerkverbondenheid niet te betekenen dat men geen kritische relatie mag innemen ten aanzien van de Kerk en haar officiële leer of dat er geen plaats is voor persoonlijke spiritualiteit en interpretaties. De pastor, die als unieke persoon verbonden is en blijft met de Kerk, kan net tonen dat diversiteit kan worden ervaren als rijkdom. Hij/Zij wordt immers niet verondersteld eenvoudigweg samen te vallen met de Kerk, waartoe hij/zij behoort. Bovendien is er in de geschiedenis van het christendom steeds plaats

⁸⁰ VERENIGING VAN GEESTELIJK VERZORGERS IN ZORGINSTELLINGEN, *Meerjarenbeleidsplan*, p. 7. Hier wordt in het meerjarenbeleidsplan geciteerd uit de bijdrage van professor Kunneman in de publicatie 'Geloven in het publieke domein' van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid uit 2006.

⁸¹ *Ibidem*, p. 6.

geweest voor een wederzijdse bevraging van de leer en traditie enerzijds, de ervaring en cultuur anderzijds. Het pastoraat is ten diepste verworteld in deze christelijke traditie. Door zich hierin te blijven inschrijven, drukt men uit dat men voortbouwt op iets wat de mens is voorgegeven. Onze persoonlijke spiritualiteit vinden we immers niet volledig zelf uit, maar wordt opgebouwd uit elementen van traditie en mensen rondom ons. De mens staat nooit alleen, maar is ten diepste opgenomen in een gemeenschap, *in casu* de kerkelijke geloofsgemeenschap. Vanuit deze dragende geloofsgemeenschap worden pastores gezonden, als een teken dat de geloofsgemeenschap zich ook bekommert om haar afwezige leden en zelfs om de mensheid in het algemeen. Het pastoraat voor alle mensen staat immers ingeschreven in het missionaire karakter van de Kerk. Een geïnterviewde pastor vertelt hoe zij zich inderdaad eerder gezonden voelt door de hele geloofsgemeenschap dan door de plaatselijke bisschop. Zij voelt zich gedragen door deze gemeenschap, waarbinnen zij haar geloof heeft mogen ontvangen en ontwikkelen. Op haar beurt mag zij deze dragende gemeenschap aanwezig brengen bij mensen die door een ziekenhuisopname het gevoel krijgen hieruit geïsoleerd te raken. Door toch werkzaam te blijven binnen de Kerk kunnen pastores ook bijdragen aan het herstellen van de geloofwaardigheid en aantrekkelijkheid van deze Kerk. Pastores kunnen in hun pastoraat een mildheid verbeelden en tonen dat een gemeenschap een schoot van barmhartigheid kan zijn. De kerkelijke traditie ziet het pastoraat al lang als de plaats bij uitstek om te spreken over Gods mildheid en om die tegenwoordig te stellen. Pastores kunnen getuigen van een Kerk waar iedereen welkom is, in welke situatie men zich ook bevindt. Door de banden met de Kerk niet door te knippen, getuigt men dat de Kerk toch kan uitgroeien tot het Rijk Gods, waarvan ze nu reeds de kiemen in zich draagt. Men geeft aan dat het de moeite waard is te blijven geloven in de Kerk, voor haar te blijven vechten. In een interview vertelt een pastor dat zij de Kerk dan ook ten volste ziet als Gods volk onderweg. Dat is voor haar een erg breed kerkbeeld, waarbinnen iedereen een plaats heeft en iedereen welkom is. Alle mensen werken binnen deze Kerk samen en allemaal zijn ze evenwaardig. Misschien kan deze boodschap, deze hoop en dit geloof alle gelovigen aanmoedigen.

Bij het oprichten van de beroepsgroep voor pastores in de gezondheids- en welzijnssector worden deze spanningen en moeilijkheden tussen pastores en de kerkgemeenschap niet vergeten. Evenzeer worden ook kansen naar de toekomst toe niet afgeschreven. De beroepsgroep zelf kan immers een sleutelrol spelen om om te gaan met deze spanningen en om (nieuwe) kansen te creëren. Het lijkt hierom van belang te zijn dat de beroepsgroep net zal ontspruiten uit de schoot van de kerkgemeenschap. Zij wordt gedragen door

de handen van de Kerk en door de handen van pastores. Dit herbergt een groot potentieel aan wederzijdse dialoog.

Besluit

In deze masterproef onderzochten we de wenselijkheid en het functioneren van een beroepsgroep voor pastores in de gezondheids- en welzijnszorg in Vlaanderen. Bij wijze van besluit vatten we hier de belangrijkste gedachten en resultaten samen.

In het eerste hoofdstuk verkenden we enkele beroepsgroepen uit het buitenland, waarbij we vooral aandacht hadden voor landen waar het christendom één van de meerderheidsgodsdiensten is. We richtten ons voornamelijk op het Verenigd Koninkrijk, Ierland, Oostenrijk en Letland, omdat daar een duidelijke ontwikkeling van het gezondheidspastoraat op te merken is. Uit deze verkenning kunnen we in de eerste plaats besluiten dat er tal van verschillen zijn tussen de beroepsgroepen in verschillende landen. Het duidelijkst kwamen deze verschillen op de voorgrond door na te gaan of de beroepsgroep multireligieus wordt ingevuld of niet. In Oostenrijk, Ierland, Letland en sommige beroepsgroepen in het Verenigd Koninkrijk richt men zich op christelijke pastores. In Nederland en andere beroepsgroepen in het Verenigd Koninkrijk wordt de beroepsgroep breder opgevat. In het Verenigd Koninkrijk gaat het om *chaplains* of spiritueel zorgverleners uit verschillende levensbeschouwingen; in Nederland neemt men ook vrijzinnigen op, waardoor het gepaster is te spreken over geestelijk verzorgers. We hebben bij deze voorstelling van de beroepsgroepen kunnen aanduiden dat de historische, maatschappelijke en religieuze context van de verschillende landen hier een rol speelt. Een tweede observatie uit deze voorstelling is dat het ontstaan en functioneren van de verschillende beroepsgroepen toch op één lijn lijken te liggen. De oprichting van de beroepsgroepen gebeurt als antwoord op evoluties in de samenleving en de gezondheidszorg. Door samenwerking met andere organisaties proberen de beroepsgroepen resultaten te boeken op grotere schaal.

De tweede paragraaf van dit hoofdstuk schetste de plannen en de eerste stappen voor de oprichting van een Vlaamse of Belgische beroepsgroep. We hebben gezien dat dit te situeren is binnen de maatschappelijke en religieuze context van vandaag, net zoals dit het geval is voor beroepsgroepen in het buitenland. Ondanks de discontinuïteit tussen de verschillende landen, door de verschillende context van elk land, kunnen we dus ook een zekere continuïteit onderscheiden. De schets van het initiatief in eigen land schept ook het kader waarbinnen de volgende hoofdstukken van het onderzoek begrepen kunnen worden. In deze context is het belangrijk voor ogen te houden dat het Belgische initiatief uitgaat van de Kerk. Vooral in het derde hoofdstuk, waar

we op zoek gingen naar de kerkverbondenheid van de pastor, kwam dit opnieuw aan bod.

In het tweede hoofdstuk stond deze Vlaamse beroepsgroep voor pastores in de gezondheids- en de welzijnszorg centraal. Het grootste deel van het hoofdstuk werd gewijd aan een analyse van de bevraging van de Vlaamse gezondheids- en welzijnspastores in maart 2009. Uit deze bevraging blijkt in de eerste plaats het grote draagvlak voor de oprichting van een beroepsgroep: maar liefst 91 % van de respondenten staat hierachter. Dit draagvlak wordt ook weerspiegeld in het enthousiasme om deel te nemen aan een adviesgroep. De argumenten, die de voorstanders aangeven, blijken overeen te stemmen met de noden die de kerngroep van het initiatief reeds had aangegeven in de begeleidende nota bij de bevraging. Daarnaast vallen de argumenten ook in te passen in te doelen en taken, die men graag behartigd wil zien door de toekomstige beroepsgroep. De argumenten van 6 % van de respondenten die liever geen beroepsgroep zagen komen, wijzen eerder op bezorgdheid en onduidelijkheid dan op een radicale afwijzing. Het is onze overtuiging dat tijdens het oprichten van de beroepsgroep en tijdens het functioneren ervan voortdurend aandacht moet worden geschonken aan deze bezorgdheden en vragen, door zich er bijvoorbeeld voor te hoeden creativiteit en spiritualiteit in de weg te staan.

Vanuit de antwoorden op de bevraging werden clusters van taken en doelen voor de toekomstige beroepsgroep opgesteld. Een vergelijking met de taken en doelen van beroepsgroepen in het buitenland, leidt ons tot de conclusie dat ook hier een grote continuïteit merkbaar is, ondanks de verschillende achtergrond en inrichting.

In het laatste hoofdstuk stonden we stil bij één van deze clusters met taken en doelen, namelijk die rond de band tussen pastor en kerkgemeenschap. We hebben gezien dat deze band steeds meer onder druk komt te staan. Enerzijds kunnen we dit toeschrijven aan maatschappelijke evoluties, waardoor de band als minder vanzelfsprekend wordt gezien. Anderzijds zijn er ook kerkelijke evoluties of gegevenheden, waardoor het niet meer eenvoudig is voor pastores om in levendige verbondenheid te staan met de Kerk. Binnen deze kerkelijke evoluties erkennen we ook de aanstelling van lekenpastores, die maakt dat de ambtelijke dimensie van het pastoraat minder herkenbaar wordt.

In een tweede stap omschreven we de professionele ontwikkeling van het pastoraat en in een derde stap hoe deze ontwikkeling in spanning kan staan met de ambtelijke dimensie. In Nederland heeft deze spanning ervoor gezorgd dat beide dimensies meer en meer uit elkaar gingen groeien, waardoor er 'traditionelen' en 'professionelen' zijn in het pastoraat. In Nederland kan men geestelijk verzorger worden zonder theologische opleiding, waardoor men

enkel nadruk legt op de professionele dimensie. Zo is men als geestelijk verzorger werkzaam zonder enige (theologische) kennis van een rijke geloofstraditie. In Vlaanderen staan we nog niet zo ver, maar volgens ons ligt hier nog een groot onderzoeksdomein. De druk op de band tussen pastor en geloofsgemeenschap wordt immers steeds groter. We hebben dit in een vierde paragraaf geïllustreerd aan de hand van de spanning tussen geloofsverbondenheid en kerkverbondenheid. Er is nood aan analyse en herinterpretatie. Een vraag die beantwoord moet worden, is ook hoe een beroepsgroep voor pastores eraan zou kunnen bijdragen dat beide dimensies van het pastoraat niet ook in Vlaanderen uit elkaar groeien.

In dit laatste hoofdstuk ligt dus nog een onderzoeksvraag voor de toekomst vervat. Het is een vraag die ervan getuigt dat onderzoek rond het pastoraat in de gezondheids- en de welzijnssector nooit afgerond is en dat misschien wel nooit mag zijn. Het pastoraat is immers steeds in evolutie, net als de samenleving en de zorginstellingen die er de context van uitmaken. Dat betekent dat er steeds nieuwe uitdagingen, moeilijkheden en kansen zullen zijn. Een belangrijke uitdaging is het vruchtbaar en creatief omgaan met de opkomst van andere levensbeschouwingen. Ook de evoluties binnen de gezondheids- en welzijnssector zullen een invloed hebben op de evolutie van het pastoraat. We denken hierbij vooral aan het promoten van ‘*outsourcing*’. De opname in een instelling wordt beperkt tot het noodzakelijke. Daarna dient men een groot deel van de zorg toe buiten een concrete zorginstelling, eventueel en bijvoorbeeld in een opvanghuis of binnen begeleid zelfstandig wonen. In dit kader wordt ook de vraag gesteld of pastorale zorg (gedeeltelijk) kan worden uitbesteed. Patiënten, cliënten of bewoners doen dan thuis beroep op pastores in plaats van binnen de instelling, zij beroepen zich op de eigen spirituele achterban. Voor het pastoraat betekent dit dat er een samenwerking tot stand moet komen tussen het categoriale en het territoriale pastoraat, tussen gezondheids- en welzijnspastoraat enerzijds en parochiepastoraat anderzijds. Hoe deze samenwerking tot stand kan worden gebracht en kan worden geoptimaliseerd, is een belangrijk onderzoeksterrein voor de toekomst.

Bovendien nodigt ook de evolutie van de Vlaamse beroepsgroep uit tot verder onderzoek. Ons onderzoek werd gevoerd toen het initiatief voor de oprichting nog maar pas werd genomen. Het lijkt ons een boeiende piste om in de toekomst te onderzoeken hoe de oprichting verder is verlopen, hoe de beroepsgroep uiteindelijk wordt ingevuld en zal functioneren en wat de invloed hiervan op het pastoraat, de samenleving en de gezondheids- en welzijnszorg is. Men kan onderzoeken welke doelen en taken uit dit onderzoek daadwerkelijk werden opgenomen in het functioneren van de beroepsgroep. Hierbij kan ook aandacht worden besteed aan de kritische

vragen en bemerkingen van pastores in de bevraging van maart 2009. De vraag is dan in welke mate hiermee rekening kon worden gehouden. Het lijkt ons ook een mogelijkheid na verloop van tijd opnieuw te peilen naar de wenselijkheid van de beroepsgroep, zoals die op dat moment bestaat. Men kan dan vergelijken of het draagvlak nog is toegenomen, dan wel afgenomen of constant gebleven.

Deze twee pistes tot verder onderzoek, namelijk de verdere evolutie van het pastoraat en van de beroepsgroep, zijn niet los van elkaar te zien. Er vindt een wederzijdse beïnvloeding plaats, net omdat de beroepsgroep onlosmakelijk verbonden is met het concrete werkveld.

Bijlage 1

Brugge, 24 maart 2009

NOTA ROND BEROEPSVERENIGING PASTORES IN DE GEZONDHEIDSZORG

De Belgische bisschoppenconferentie heeft in januari 2009 Mgr. Vangheluwe, bisschop referendaris voor Caritas, het mandaat gegeven tot de oprichting van een beroepsvereniging voor pastores in de gezondheidszorg. De bisschop wenste in eerste instantie de pastores zelf te horen rond hun noden en behoeften omtrent een beroepsvereniging. Een tiental pastores uit verschillende Vlaamse bisdommen en uit de verschillende sectoren van de gezondheidszorg werden op vrijdag 13 maart 2009 in het bisschopshuis te Brugge ontvangen door monseigneur Vangheluwe.

Deze nota is bestemd ter brede kennisgeving over de inhoud van die samenkomst en de verder te volgen weg.

Namen deel aan de bijeenkomst: Filip Zutterman, hoofdpastor Imelda ziekenhuis in Bonheiden, Bert Vanderhaegen, hoofdpastor UZ Gent, Ria Vercamer, pastor in het Dienstencentrum H. Hart te Deinze, Anja Lombaert, pastor in Lichtervelde, Hilde Schmitz, pastor Sancta Maria, Sint Truiden, Annelies Muys, pastor in de Pottelberg in Kortrijk, Nele Vanleene, pastor in AZ Groeninge in Kortrijk, Geert Vanacker, pastor in OIV van de Vrede, Menen, Anne Vandenhoeck, stafmedewerker vicariaat Caritas Brugge.

Tijdens de ontmoeting tussen de bisschop en de pastores, kwamen volgende aandachtspunten naar voren rond de noden aan en taken van een beroepsvereniging:

1. De vraag naar een beroepsvereniging is dringend en acuut. Pastores moeten *intern* theologisch nadenken over hun identiteit. Dit theologisch denken moet nadien vertaald worden in categorieën die verstaan worden en hanteerbaar zijn voor zorgverleners en beleid in voorzieningen. Pastores moeten ook dringend *extern* afspraken maken

met voorzieningen rond hun aanstelling en functie. Twee redenen werden hiertoe opgegeven: 1) Het beroep van pastor in de gezondheidszorg dreigt losgemaakt te worden van de band met de kerkgemeenschap en de christelijke traditie. 2) We mogen niet afhankelijk blijven van de goodwill van directies die bekend zijn met de christelijke traditie en moeten anticiperen op de toekomst. Een beroepsvereniging beschermt in die zin het beroep voor toekomstige generaties en zoekt manieren om het beroep te integreren en te vrijwaren.

2. Het oprichten van een beroepsvereniging in Vlaanderen is dringend omwille van de nood aan een interdiocesaan beleid. De groep van het diocesaan personeel dat werkt voor het pastoraat in de voorzieningen wordt kleiner en de diocesane versplintering werkt tegen het belang van pastores. Pastores voelen zich zodoende niet voldoende beschermd of gesteund. Er moet werk gemaakt worden van interdiocesaan denken en communiceren.
3. Er is nood aan een groep die overkoepelend opkomt voor de belangen van pastores op financieel, beleids- en politiek vlak. Hoewel bijvoorbeeld de meerderheid van de terminale patiënten door pastores worden gezien, zijn ze nergens ingerekend in budgettering van de overheid hiervoor. Door financiering van andere zorgverleners (bijvoorbeeld recentelijk psychologen voor oncologie) gaan deze tijd en geld krijgen om te zorgen voor het spirituele. Een beroepsvereniging zou de afstand tussen 'Kerk en staat' moeten kunnen overbruggen. Naar de politiek toe moet een beroepsvereniging kunnen lobbyen, ondermeer rond de financiering van pastores in woon- en zorgcentra en in de gehandicaptenzorg. Er moet ook dringend werk gemaakt worden van een normering van het aantal pastores per voorziening (op basis van trajectbegeleiding, doelgroepen, opnames).
4. Het onderscheiden van de tekenen van de tijd. Een beroepsvereniging zou moeten kunnen nadenken en anticiperen op de veranderingen in de gezondheidszorg (bijvoorbeeld het accent op extra murale zorg, de afstand tussen het christelijk verhaal en de zorgverleners) en actuele aspecten (bijvoorbeeld het werken met vrijwilligers).
5. Het behoort tot de taak van de beroepsvereniging om inzicht te bieden in de taken van een pastor vanuit een stevig fundament. Dit zou voor meer begrip, waardering en inzicht kunnen zorgen in de kerkgemeenschap zelf en een ruggesteun zijn voor pastores naar de voorzieningen toe. Een beroepsvereniging voor pastores heeft ook een kritische functie naar de eigen beroepsgroep, de voorzieningen en naar (het beleid van) de kerkgemeenschap toe.
6. De kracht van pastores zit in hun identiteit en in de eigenheid van hun benadering. Een beroepsvereniging heeft als taak deze identiteit te bevestigen en professionaliteit van pastores te stimuleren. Dit is het ondersteunend aspect van een beroepsvereniging. Samenwerking tussen de bisdommen, met Zorgnet Vlaanderen, Caritas en met het Academisch Centrum is noodzakelijk om tot een degelijk interdiocesaan vormingsaanbod te komen en onderzoek te stimuleren.

De bisschop beslist dat er verder gegaan wordt met het oprichten van een beroepsvereniging voor pastores in de gezondheidszorg.

Verdere stappen:

1. Er wordt een nota gemaakt ter kennisgeving van de bijeenkomst op 13 maart 2009. Deze wordt verspreid naar alle betrokken partijen (pastores, vormingsverantwoordelijken, vicarissen caritas)
2. Een bredere bevraging gebeurt bij pastores rond hun noden omtrent een beroepsvereniging. De bisschop geeft opdracht de email adressen van alle pastores te verzamelen.
3. Een aantal pastores uit de samenkomst engageren zich tot meewerken aan het opstellen van de bevraging en het verder uitwerken van het oprichten van een beroepsvereniging. Naar aanleiding van de bevraging zullen andere pastores de kans krijgen om zich hierin te engageren. Anne Vandenhoeck wordt door de aanwezige pastores en de bisschop gevraagd om het geheel te coördineren.
4. Het oprichten van de beroepsvereniging zal gebeuren in open communicatie met en inschakeling van alle betrokken partijen.
5. De bisschop wenst dat de beroepsvereniging opgericht zal zijn en functioneert ten laatste binnen twee jaar.

Bijlage 2

Inleidend woord van monseigneur Vangheluwe op de bijeenkomst van de adviesgroep op 8 december 2009

SAMENKOMST ADVIESGROEP PASTORES

K.U. Brussel, 8 december 2009

Beste pastores, vormingsmedewerkers en beste vicaris Aerts,

Ik mag u van harte begroeten op de eerste bijeenkomst van de nieuwe adviesgroep. Sommigen van jullie ken ik, anderen niet, maar we zitten nu samen in dezelfde boot. Hoe komt het dat we vandaag hier samen zijn? Er is al een stukje weg afgelegd, dat ik even wil schetsen. Er is nog een hele weg af te leggen.

Eigenlijk is het een historisch moment, om het even groot te zeggen. We willen evolueren naar een beroepsgroep voor pastores. Mij is gevraagd om jullie, bij wijze van inleiding vandaag, de stappen te schetsen die tot hiertoe zijn genomen om een beroepsgroep voor pastores in de gezondheidszorg op te richten.

Op het terrein en in de wandelgangen hoorde ik al enige tijd hier en daar vragen over de identiteit en de bescherming van pastorale werksters en werkers in de gezondheidszorg. Als bisschop referendaris voor Caritas trok ik daarmee naar mijn collega's en in januari van dit jaar kreeg ik van de Belgische bisschoppenconferentie het mandaat om een beroepsvereniging voor pastores in de gezondheidszorg op te richten. Het mandaat wordt in de eerste plaats uitgevoerd voor de Vlaamse bisdommen. Daarna kunnen ook de Franstalige bisdommen en Brussel daarbij betrokken worden.

In een eerste stap leek het mij belangrijk om van de pastores zelf te horen: hebben zij inderdaad nood aan een beroepsgroep? En wat zijn hun verlangens en noden rond een beroepsgroep? Ik heb aan de stafmedewerkster van het vicariaat Caritas in Brugge, Anne Vandenhoeck, de opdracht gegeven om enkele pastores, een min of meer representatieve groep, uit de verschillende Vlaamse bisdommen en de verschillende sectoren van de gezondheidszorg samen te brengen. Ik heb ze toen bij mij thuis in het bisschopshuis ontvangen op 13 maart. Ik vond het een vruchtbare ontmoeting, en de anderen met mij, zo hebben ze me achteraf toch gezegd. Daaruit is **een nota ontstaan die u allemaal hebt ontvangen via e-mail.**

De pastores vertelden mij dat ze wel degelijk nood hadden aan een dergelijke beroepsgroep omwille van de redenen die in de nota vermeld staan. Die redenen gaan van de noodzaak tot interdiocesane samenwerking, interne theologische reflectie tot externe afspraken over hun beroep. Bij eenieder klonk door: ons beroep is waardevol en we willen het bewaren naar de toekomst toe in de context van een veranderende gezondheidszorg en een veranderend kerken geloofslandschap.

Op het einde van die bijeenkomst werd besloten dat we verder zouden gaan met het oprichten van een beroepsgroep. De noden waren duidelijk. Maar hoe gingen we dat doen?

Er werden samen met de aanwezigen twee beslissingen genomen:

- We hebben een structuur nodig
- Er moet een zo breed mogelijke communicatie zijn met de belanghebbenden

1. We hebben een structuur nodig

Ik heb aan de pastores in het bisschopshuis de vraag gesteld wie er – zo vlug mogelijk- mee wilde werken aan een groep die zou beginnen werken aan een structuur. Ik zou dit graag nog afwerken vooraleer ik op rust ga, nu nog een kleine twee jaar. Een aantal pastores wilde dit zeker doen, de meerderheid zag een groot tijdsengagement niet zitten omwille van taakbelasting en aanwezigheid in de voorziening. Met de groep is overeengekomen dat Anne Vandenhoeck de eindverantwoordelijkheid zou hebben rond het opstarten van de beroepsvereniging.

- a. We zouden beginnen met **een kerngroep die het juridische aspect** zou aanpakken en doelen zou uittekenen voor een beroepsgroep.

Drie pastores uit die eerste bijeenkomst zitten vandaag in die groep: Bert Vanderhaegen uit het UZ Gent, Ria Vercamer uit het dienstencentrum te Deinze en Filip Zutterman uit Het Imelda ziekenhuis in Bonheiden. De groep is aangevuld met Koen De Fruyt, pastor in Beernem (als voorzitter van de PAPZ), Pieter Vandecasteele (Caritas) en Dominiek Lootens (Caritas).

Ik heb vernomen dat er hier en daar **wat wrevel** is opgemerkt rond deze werkwijze. Dat is verstaanbaar bij het opzetten van een initiatief dat zo'n zevenhonderd mensen raakt. Niet iedereen kan betrokken zijn, informatie laten doorstromen is altijd een uitdaging. We moesten ergens beginnen. Niettemin druk ik mijn hoop uit dat alle belanghebbenden zich hierboven kunnen zetten om het waardevolle doel te bereiken. Overigens lijkt het me onmogelijk om iedereen van meet af op dezelfde lijn te krijgen.

De kerngroep is ondertussen al een drietal keer samengekomen en het resultaat van hun arbeid zal u vanmiddag vernemen. Vrij vroeg in het proces beslisten we dat de kerngroep niet alleen mag werken. We moeten een zo groot mogelijk consensus hebben in de oprichtingsfase en zoveel mogelijk pastores erbij betrekken. Daarom:

- b. **Een adviesgroep.** De adviesgroep heeft tot doel om twee keer per jaar samen te komen om het werk van de kerngroep te toetsen.

Sta mij even toe de samenstelling van de adviesgroep te verduidelijken. De adviesgroep bestaat uit twee groepen van mensen: diegenen die zichzelf hebben

opgegeven om er deel van uit te maken en diegenen die gevraagd zijn om er deel van uit te maken.

- De eerste groep zijn pastores uit de verschillende sectoren van de gezondheidszorg. Zij zijn het grootst in aantal en hun mening en inbreng is fundamenteel in de adviesgroep.
- De tweede groep bevat vicaris Bruno Aerts die op het overleg van de vicarissen Caritas is aangeduid om hier de groep van de vicarissen te vertegenwoordigen en de stafmedewerkers caritas uit de verschillende bisdommen (*Dominiek Lootens uit Antwerpen, Günther Schollaert uit Vlaams Brabant, Steven Capellen uit Limburg, Filip Witdouck uit Gent en Anne Vandenhoeck uit Brugge*).

2. Er moet een zo breed mogelijke communicatie zijn met alle belanghebbenden.

Er werd een nota van de bijeenkomst opgemaakt. De nota is vervolgens gestuurd naar de vicarissen, naar de vormingswerkers en naar alle pastores van wie we emailadressen konden verzamelen. De pastores kregen de nota samen met een bevraging over de oprichting van een beroepsgroep en een eventuele deelname aan een adviesraad. Een honderdtal pastores hebben begin juli hun antwoorden op de bevraging terug gestuurd.

Vanuit de bevraging zijn er overwegend positieve reacties gekomen van de pastores rond het oprichten van een beroepsgroep. Eén van de meest gehoorde **kritische reacties is deze van ‘de vakbond’**: zal de beroepsgroep niet te veel de kleur van een vakbond hebben? Het drukt de vrees uit dat het inhoudelijke van het pastor zijn zou lijden onder een syndicale actie die mensen tegen de haren zou instrijken. Dat is helemaal niet de bedoeling. Van bij de opzet is de beroepsgroep gepercipieerd als een initiatief om de inhoud van het beroep te bevestigen en te verduidelijken, een interdiocesane samenwerking hiertoe in het leven te roepen en het beroep naar de toekomst toe te beschermen, door ondermeer juridisch en politiek sterker te staan. Ik ga dus niet achter de oprichting van een vakbond staan, maar achter de oprichting van een groep die zowel nadenkt over de inhoud van het beroep en over een zo goed mogelijke integratie en uitbouw ervan in de context van de gezondheidszorg vandaag.

Ik wil dit duidelijk doen vanuit de zending die we hebben ontvangen van Jezus Christus. In Zijn naam, met al onze menselijke talenten en aspiraties, willen we zieken en zwakke mensen nabij zijn. Hij gaat ons voor.

Tenslotte

Ik wil u uitnodigen om straks in alle openheid uw feedback te geven op de gedane stappen.

Het is mijn wens dat we als kerkgemeenschap hier samen – als één gemeenschap - werk van maken om het zinvolle beroep én roeping van pastor in de gezondheidszorg zoveel mogelijk toekomst te geven. Daarom ben ik blij met deze eerste samenkomst van de adviesgroep en geef ik mijn vertrouwen aan een werking die zoveel mogelijk pastores betreft via deze adviesgroep en via berichtgeving in Pastorale Perspectieven en Elisabeth.

Dank u voor uw aandacht, voor het vertrouwen dat u schenkt en voor uw zeer gewaardeerde medewerking.

Bijlage 3

DOELEN VAN EEN BEROEPSGROEP VOOR PASTORES IN DE GEZONDHEIDS – EN WELZIJNSZORG

Versie voor de adviesgroep op 8 december

De doelen zijn gedistilleerd uit de antwoorden van de pastores vanuit de bevraging. Onder elke doel staan de betreffende antwoorden van de pastores.

1. Bevorderen van de opleiding tot pastor in een voorziening en het opmaken van een profiel voor een pastor
 - a. Tekort aan pastores behartigen
 - b. Aanwervingsvoorwaarden?
 - c. Eerst opleiding, dan werken
 - d. Vereisten naar opleiding en diploma verduidelijken
 - e. Gesprekspartner voor vormings- en opleidingsverantwoordelijken
 - f. Vorming en competentie vorm geven
 - g. Ontwikkelen van dynamisch competentieprofiel
2. Bijdragen tot de navorming van pastores in voorzieningen
 - a. Vorming en praktijkbegeleiding (intervisie, supervisie...) om kwaliteit werk te bewaren
 - b. Initiatief zoals sTimul voor spirituele zorg
 - c. Nood aan (specifieke) vorming, ondersteuning, begeleiding
 - d. Bepleiten van voldoende coaching en intervisie (coach voor beginnende pw's)
 - e. Bijscholingsvereisten
 - f. Informatie geven over vorming
 - g. vakblad, studiedagen, website
3. Bevorderen van de professionaliteit van de pastor in de voorziening en bijdragen aan de verdere ontwikkeling van het beroep
 - a. Meerwaarde verhelderen en bepleiten
 - b. Gedeeld beroepsgeheim? dossiervorming
 - c. Spanningen tussen verschillende onderdelen taak
 - d. Verhouding tussen verschillende soorten pastores en plaats van niet gewijde pastores als priester afwezig is
 - e. Nadenken over inhoud beroep in verhouding tot andere levensbeschouwingen en opboksen tegen tendens op te gaan in levensbeschouwelijke zorg
 - f. Jaarverslag en functioneringsgesprek
 - g. Verhouding ziekenzalving en ziekenzegening
 - h. Bewaken gezonde spanning tussen thuis – en werksituatie (overvraging)

4. Bijdragen tot de verdere integratie van het pastoraat in de voorzieningen en van de pastorale zorg in de totaalzorg
 - a. Concrete modellen van integratie uitwerken
 - b. Plaats van pastor in organigram voorziening
 - c. Plaats van pastor in ethische commissie
 - d. Het pastorale gesprek is een vrijplaats maar de pastorale dienst is dat niet
(volwaardige stafmedewerkers)
 - e. Normen voor aantal pastores naar patiëntengroepen
 - f. Samenwerking met andere disciplines
 - g. Toegang tot elektronisch patiëntendossier – hele problematiek infovergaring en uitwisseling
 - h. Anticiperen op veranderingen in de gezondheidszorg
 - i. Tendens kapellen om te vormen tot stille ruimtes
 - j. Begeleiding bij finances pastorale dienst
 - k. Communicatie tussen pastores en artsen
 - l. Garanderen werkruimte en liturgische ruimte
5. Bijdragen tot een versterking van de beroepsethiek van de pastor in een voorziening
 - a. Deontologie (ethische code en bewaken van kwaliteit)
 - b. Gedeeld beroepsgeheim? dossiervorming
 - c. Plaats van pastor in ethische commissie
6. Promoten van het beroep van pastor en stimuleren reflectie over de identiteit
 - a. Bescherming van beroep (wanneer ben je pastor)
 - b. Profiel/ functieomschrijving
 - c. Theologisch nadenken over identiteit pastor (spanning tussen verwachting kerk en verwachting ziekenhuis – dansen op slappe koord van te enge of te brede identiteit). Werken aan vertalen van identiteit pastor naar gepluraliseerde of geseclariseerde omgeving.
 - d. Belangenbehartiging (bewaken deontologie, belangen pastor behartigen)
 - e. Beschermen beroep voor toekomstige generaties
 - f. Blok vormen tegen interne secularisatie
 - g. Integreeren van reguliere en seculiere priesters in de beroepsgroep
 - h. Bekend maken van het beroep
 - i. Visie op permanentie en wachtdienst
 - j. Reageren op teksten zoals kwaliteitswet zorginstellingen van 26 nov 97 die heel wat ruimte tot interpretatie openlaten (geestelijke zorg kan ook door pastores van buitenaf gedaan worden)
 - k. Nadenken over kerntaken en verhouding geïnvesteerde tijd in liturgie en outcome

1. Hoe kunnen we pastor zijn, in contact met andere levensbeschouwingen en grote groep zinzoekers zonder onze eigen achtergrond te verliezen?
 - m. Eenheid brengen in sterk versplinterde groep
7. Bewaren van de band met de kerkgemeenschap en streven naar een blijvende integratie van de zending van pastores
 - a. Nood aan duidelijke omschrijving tussen zendende instantie (inhoudelijke opdrachtgever) en feitelijke werkgever (formele opdrachtgever)
 - b. Kerkelijk mandaat, verhouding ambten en diensten tegenover elkaar
 - c. Versterken band met kerkgemeenschap (wisselwerking), prikkels geven naar beleid
 - d. Bevestigen eigenheid en inspiratie pastores
 - e. Erkennen van rituelen van pastores
 - f. Interdiocesane samenwerking
 - g. Ziekenzalving door leken
 - h. Zichtbaarheid in grote kerkgemeenschap
 - i. Bescherming persoonlijke levenssfeer pastores
8. Contacten leggen en onderhouden met de pastores, kerkgemeenschap, wetenschappelijke instellingen en personen
 - a. Gesprekspartner voor vormings- en opleidingsverantwoordelijken
 - b. Subgroepen oprichten in beroepsgroep
 - c. Goed communiceren met pastores
 - d. Rekening houden met grote diversiteit werkvelden
 - e. Graag ook aandacht voor gehandicaptensector
 - f. Belang van interdiocesaan beleid rond pastores in gezondheidszorg om sterker te staan
9. In naam van de pastores ijveren voor een juridisch statuut van het beroep pastor en de pastores hiertoe vertegenwoordigen waar nodig.
 - a. IJveren voor een wettelijk statuut
 - b. IJveren voor goede regelingen rond wacht en zondagsdienst
 - c. Minimumnormen (politieke druk)
 - d. Positie aalmoezenier in WZC
 - e. Optimaliseren arbeidsvoorwaarden
 - f. Correcte financiering
 - g. Subsidie voor pastores
 - h. Eenvormige richtlijnen ivm zondagswerk en vergoeding, oproepbaarheid en oproepvergoeding
 - i. Onafhankelijk worden van goodwill directies
 - j. Bescherming van het beroep
 - k. gesprekspartner politiek vlak
 - l. Ontwikkelen professionalisering en bevorderen arbeidsvoorwaarden

m. Werken aan aanwezigheid en bezoldiging van pastores in WZC

10. Het geven van advies inzake functie en statuut/rechtspositie van de pastor in een voorziening en het bemiddelen in conflicten die zich voordoen op het werkterrein.

- a. Conflictbemiddeling
- b. Afhandeling klachtenprocedures, juridisch advies en bijstand inzake sociale wetgeving
- c. Ondersteunen van pastores
- d. Functie naar psychisch welbevinden pastor (vertrouwenspersoon)

ANDERE VRAGEN UIT DE BEVRAGING:

- Wordt de beroepsgroep opgericht onder kerkelijk gezag of is het een zelfstandige groep? Is het geen meerwaarde als het een zelfstandige groep is zodat de beroepsgroep ook de belangen van de pastors kan behartigen mocht er bijvoorbeeld onenigheid zijn tussen een pastor en het bisdom? Wat is de verhouding tussen de beroepsgroep en de kerk en wat is de verhouding tussen de beroepsgroep en het BZP? (viermaal)
- Samenwerking met andere landen waar dit al in ontwikkeling is?
- Kritisch genoeg ten aanzien van kerkelijk beleid?
- Wat met Wallonië? Brussel?
- Verhouding beroepsvereniging met BZP en Guimardstraat?
- Samenwerken met andere levensbeschouwingen ivm verloning?
- Bij welk ministerie aansluiting? Gezondheid of justitie?
- Welke toelatingscriteria om lid te mogen zijn van vereniging?
- Is het haalbaar deze beroepsvereniging uit te breiden tot de sectoren van gevangenis en parochie?
- Hoe vul je profetische functie in?